ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 23(5205)
Субота, 24 лютага 2001 года

Кошт у розніцу — 48 руб.

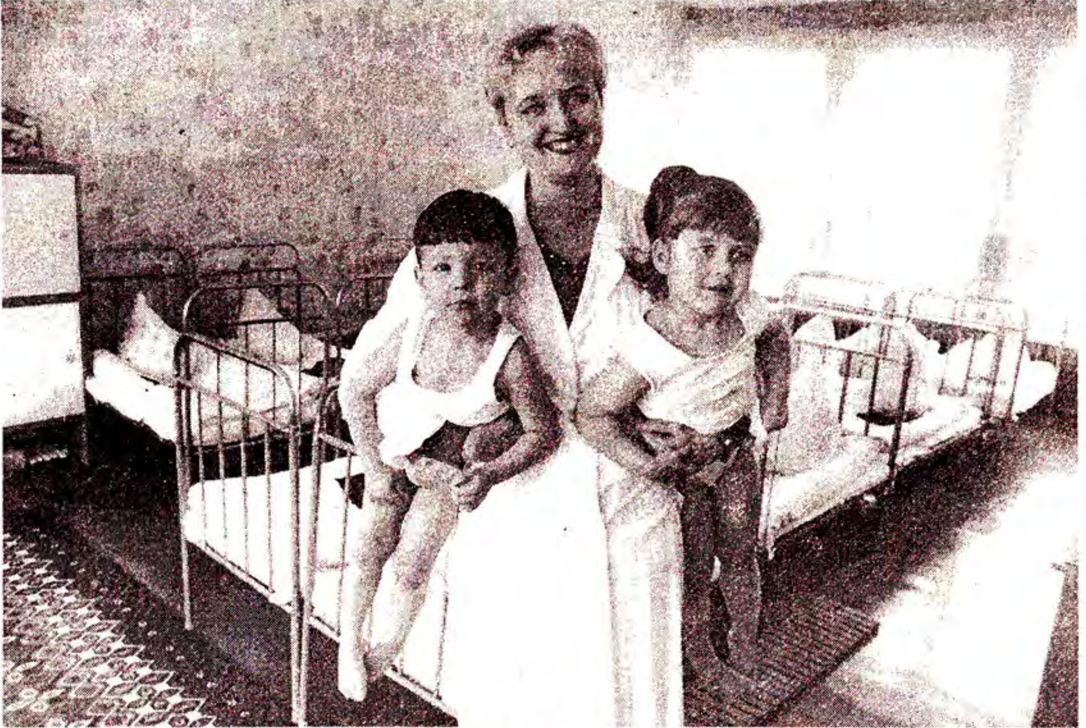

Пасля заканчэння Віцебскага індустрыяльна-педагагічнага каледжа прыехала працаваць выхавальніцай у дзіцячы сад-яслі пасёлка Кастрычніцкі, што ў Віцебскім раёне, Дзіяна Мураўёва. Завочна скончыла Віцебскі дзяржаўны універсітэт і сёння яна — лепшая выхавальніца сада.
НА ЗДЫМКУ: Дзіяна Мураўёва са сваімі выхаванцамі.

Фота Аляксандра ХІТРОВА. БЕЛТА.

Прэм'ера рубрыкі: пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Дзённыя зоркі

Прыгожае свята (як сама яна сказала) адзначыла ў верасні мінулага года Ірына Расціславаўна Байтаз, дырэктар сярэдняй школы № 6 Маладзечна: дваццаць пяць гадоў працы ў сваёй роднай школе! І адначасова саракагоддзе школы! Сапраўды, яе гады — яе багацце. Ірына Расціславаўна — кандыдат педагагічных навук. Днямі я сустрэлася з ёю на рэспубліканскім семінары па тэме "Вопытна-эксперыментальная работа ў пятых класах развіццёвага навучання" (сістэма Б.Д.Эльконіна — В.В.Давыдава). Яе школа — пляцоўка рэспубліканскага эксперыменту, а яе настаўнікі для ўдзельнікаў семінара давалі ўрокі па сістэме развіццёвага навучання. Думкі Ірыны Расціславаўны Байтаз пра тое, што яна хацела б сказаць на II з'ездзе настаўнікаў, я запісала на дыктафон і сёння прапаную іх вашай увазе. Думкі аб праблемах, навеяныя семінарам.

Пра добрае, станоўчае гаварыць заўсёды прыемна. Галоўны наш набытак за апошні час, так бы мовіць, галоўны і вялікі плюс, на маю думку, у тым, што мы набылі свабоду. Свабоду ў выбары тэхналогій, праграм, падручнікаў. Гэта на самай справе вялікі плюс. Бо вось я, напрыклад, пачынала працаваць у старой класічнай савецкай школе, калі мы былі заарганізаваны, калі, бадай, алзінай альтэрнатывай у адукацыі ў тыя часы былі спецшколы, як правіла, трох тыпаў: моўная, матэматычная альбо з харавым ухілам. Сёння школа адышла ад аднастайнасці. Гэта, безумоўна, вялікі плюс. Аднак вось тут з'явіліся і мінусы, праблемы, якія, на жаль, дагэтуль вельмі цяжка вырашаюцца, скажам прама, не вырашаюцца пакуль увогуле.

Першая праблема ў тым, што ўслед за тэхналогіямі не паспявае вучэбна-метадычнае забеспячэнне. Існуе праблема падручніка. Сёння мы карыстаемся расійскімі падручнікамі. А гэта — грошы, якіх нам пастаянна не хапае. У сувязі з гэтым мы губляем кожнае лета сваіх вучняў, бацькі якіх хацелі б навучаць сваіх дзяцей па сістэме развіццёвага навучання, але не маюць магчымасці, бо не могуць знайсці 5 — 7 тысяч на спецыяльныя падручнікі і сшыткі. Існуе праблема "сляпога" падручніка — да апошняга часу мы атрымлівалі з Расіі ратапрынтныя копіі, што псуе зрок дзяцей.

Далей. Існуе праблема сістэматычнай метадычнай падрыхтоўкі настаўнікаў. Да гэтага часу ў нашай краіне курсы па развіццёвым навучанні займаюць месца пасынка. Яны платныя. А я, як дырэктар школы, не маю права прыніжаць настаўніка, які хоча вучыцца, павышаць сваё майстэрства. Вучоба — справа святая. Я павінна знайсці настаўніку грошы на курсы. Але дзе і як? І вось пачынаецца блуканне па пакутах, шукаем фундатараў. Знаходзім... А адваротны бок медаля бывае такім: "Мы аплацілі вам курсы, дык чаму ў класе вы памянялі прадметніка?". І гэта не заўсёды прыемна, хаця адмовы ад бацькоў мы не мелі ніколі. Да таго ж, мне вельмі хацелася б, каб курсы павышэння педагагічнага майстэрства праводзілі нашы нацыянальныя кадры — вучоныя Акадэміі паслядыпломнай адукацыі і Нацыянальнага інстытута адукацыі. І мне было вельмі шкада, калі мы залежалі ад Харкава, пасылалі туды на курсы сваіх настаўнікаў. Нашы грошы "сплывалі" на Украіну, што прыніжала і нас, і нашу краіну. І тут не столькі праблема валютная, грашовая, колькі — нацыянальнага капіталу — інтэлектуальнага капіталу. Я ўпэўнена і лічу, што нашы навуковыя педагагічныя кадры канкурэнтаздольныя. І могуць канкурыраваць не толькі з харкаўскай школай, але нават і з маскоўскай.

Як дырэктара навучальнай установы з паглыбленым вывучэннем англійскай мовы, выкладчыка гэтай мовы, мяне хвалюе вялікі адток са школы настаўнікаў англійскай мовы, што стварае праблему педкадраў. Існуе праблема мовы бізнесу і камп'ютэра. Калі я вучылася, інстытут замежных моў (цяпер гэта Мінскі дзяржаўны лінгвістычны універсітэт) даваў нам добрую, кніжную, але, можа, не вельмі натуральную англійскую мову. Нас вучылі мэтры ад методыкі. Сёння ж наадварот: да нас прыходзіць моладзь, якая "абкаталася" і ў Англіі, і ў Злучаных Штатах Амерыкі. Маладыя спецыялісты валодаюць сучаснай мовай, выдатным вымаўленнем, але яны зусім абяззброены метадычна. У мяне такое ўражанне, што сёння ў вышэйшых навучальных установах (а ў Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце асабліва) займаюцца метадычнай эквілібрыстыкай. Студэнтаў навучаюць нейкім сучасным эфектным прыёмам, але яны не

(Працяг на 2-й стар.)

Над чым працуе Міністэрства адукацыі

Пад знакам стабільнасці і развіцця

Калегія Міністэрства адукацыі абмеркавала вынікі работы міністэрства за 2000 год і асноўныя задачы на 2001 год

(Заканчэнне. Пачатак у № 22.)

На жаль, у мінулым годзе не "прайшлі" прапановы Мінадукацыі па ўдасканаленні аплаты працы і замацаванні майстроў вытворчага навучання, па дадатковых мерах, стымулюючых прадпрымальніцкую дзейнасць у навучальных установах прафтэхадукацыі, па нарматыўным рэгуляванні ўзаемаадносін прадпрыемстваў і арганізацый з прафтэхвучылішчамі, што дало б магчымасць у пэўнай меры вырашыць так званую праблему базавага прадпрыемства. Прапрацоўку гэтых пытанняў, падкрэсліў Б.В.Іваноў, неабходна прадоўжыць сёлета. Многія з іх могуць быць урэгуляваны заканадаўча ў законе аб прафесійна-тэхнічнай адукацыі, праект якога мяркуецца распрацаваць і прадаставіць ураду сёлета.

2000 год быў юбілейным годам для сістэмы прафесійна-тэхнічнай адукацыі. Усе запланаваныя мерапрыемствы праведзены, як зазначыў Б.В.Іваноў, на дастаткова высокім узроўні. У гэтых мерапрыемствах прынялі ўдзел кіраўнікі рэспубліканскіх і мясцовых органаў улады і кіравання, прадпрыемстваў і арганізацый, ветэраны, работнікі і навучэнцы вучылішчаў. Першы намеснік міністра выказаў удзячнасць усім, хто ўдзельнічаў у арганізацыі і правядзенні юбілейных мерапрыемстваў, за тую ўвагу, якую яны ўдзялілі ў мінулым годзе сістэме прафтэхадукацыі.

У сваім выступленні Б.В.Іваноў сказаў, што ў апошнія гады істотна павялічыўся попыт насельніцтва на дадатковую адукацыю, выкліканы перш за ўсё аб'ектыўнымі прычынамі. Летась былі прыняты пэўныя меры па ўпарадкаванні сеткі вучэбных устаноў, павышэнні кваліфікацыі і перападрыхтоўкі ў ВНУ і тэхнікумах. Адраджаюцца навучальныя ўстановы галіновага і міжгаліновага прызначэння. У мінулым годзе прынята рашэнне аб стварэнні чатырох інстытутаў данага тыпу, якія будуць забяспечваць павышэнне кваліфікацыі і перападрыхтоўку спецыялістаў і кіруючых работнікаў у шэрагу галін.

Першы намеснік міністра адзначыў, што ў 2000 годзе ў цэлым палепшылася выканаўчая дысцыпліна ў апараце міністэрства: усе даручэнні вышэйстаячых органаў кіравання выкананы своечасова. У параўнанні з 1998 годам на 35 працэнтаў паменшылася колькасць дакументаў, якія накіроўваюцца з Міністэрства адукацыі ў падведамасныя арганізацыі, а выдаваемых загадаў і ўказанняў аб іх па асноўнай дзейнасці — на 30 працэнтаў. Разам з тым, сказаў Б.В.Іваноў, варта прызнаць, што работа асобных структурных падраздзяленняў і супрацоўнікаў міністэрства патрабуе паляпшэння.

Відавочнай стала, па словах першага намесніка міністра, неабходнасць павышэння ролі аналітычнай работы ў сістэме міністэрства, а таксама паляпшэння дзейнасці па кантролі ва ўзаемадзеянні з Рэспубліканскай дзяржаўнай інспекцыяй сістэмы адукацыі, мясцовымі органамі кіравання адукацыяй і грамадскімі фарміраваннямі. Пры ўсіх наяўных складанасцях і цяжкасцях, падкрэсліў у заключэнне свайго выступлення Б.В.Іваноў, прапануемыя ў праекце рашэння калегіі меры будуць садзейнічаць ажыццяўленню тых задач, якія стаяць у гэтым годзе, і якія міністэрства будзе вырашаць у адукацыйнай сферы і ў наступныя гады.

Валерый Дабранскі: "Вышэйшая школа рэалізуе дзяржаўную палітыку, накіраваную на павышэнне якасці прафесійнай адукацыі"

На пачатак 2000-2001 навучальнага года ў Беларусі 43 ВНУ: 9 акадэмій, 7 класічных, 16 профільных універсітэтаў, 6 інстытутаў, 4 вышэйшыя каледжы, адно вышэйшае вучылішча, функцыянуе таксама 14 недзяржаўных вышэйшых навучальных устаноў. У падпарадкаванні Міністэрству адукацыі знаходзяцца 22 ВНУ: 17 універсітэтаў, адна акадэмія, два інстытуты і два вышэйшыя каледжы. Кантынгент студэнтаў — 245 тысяч 103 чалавекі. За кошт бюджэтных сродкаў вучацца 155 тысяч 940 чалавек, астатнія — за кошт сваіх сродкаў. Штатны прафесарска-выкладчыцкі персанал складае 18 тысяч 824 чалавекі. У ВНУ працуюць 1040 дактароў, 7215 кандыдатаў навук, з іх вучонае званне прафесара маюць 1059 чалавек і дацэнта — 5121. На жаль, у ВНУ Міністэрства адукацыі на пачатак 2000 года ў параўнанні 1998 годам адбылося памяншэнне працуючых кандыдатаў навук на 873 чалавекі, дацэнтаў — на 609 чалавек, дактароў навук — на 158 чалавек, а прафесараў — на 128 чалавек. Назіраецца старэнне прафесарска-выкладчыцкіх кадраў.

У выступленні В.М.Дабранскага прагучала і такая статыстыка: у 2000 годзе ў Беларусі працавала 150 ССНУ, у тым ліку 61 тэхнікум, 54 вучылішчы, 35 каледжаў. Усе ССНУ падпарадкуюцца шаснаццаці міністэрствам і ведамствам. Ёсць міністэрствы, у падпарадкаванні якіх толькі адзін тэхнікум. Зразумела, сказаў В.М.Дабранскі, што дастатковага кантролю за работай тэхнікума з боку такога міністэрства чакаць не даводзіцца.

З'явілася сетка недзяржаўных ССНУ. Калі ў 1999 годзе іх не было, то ў 2000 годзе ў Беларусі працавала ўжо шэсць недзяржаўных ССНУ з кантынгентам 5.400 чалавек. А агульны кантынгент у тэхнікумах склаў у 2000 годзе 144 тысячы чалавек.

У апошнія гады намецілася тэндэнцыя павышэння конкурсу пры паступленні ў сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы. У 18 ССНУ агульны конкурс перавысіў 4 на месца, асабліва высокі конкурс на гуманітарна-эканамічныя спецыяльнасці — да 17 на месца.

Гаворачы аб выкананні праграмы рэалізацыі Канцэпцыі аб развіцці вышэйшай адукацыі ў РБ, В.М.Дабранскі адзначыў, што мерапрыемствы ахопліваюць увесь комплекс праблем функцыянавання і развіцця вышэйшай школы. Выдадзены зборнік прававых актаў, якія рэгулююць дзейнасць ВНУ. Распрацаваны агульнадзяржаўны класіфікатар, які дасць магчымасць рэалізаваць на ўсіх узроўнях кіравання і ва ўсіх сферах эканомікі дзяржаўную палітыку, накіраваную на павышэнне якасці прафесійнай адукацыі, прагназаванне, планаванне, рэгуляванне наменклатуры спецыялістаў у адпаведнасці з бягучымі і перспектыўнымі запытамі рынку працы і грамадства. Сярод шэрагу дакументаў, якія маюць прамое дачыненне да дзейнасці вышэйшай школы, асабліва варта адзначыць Указ Прэзідэнта краіны № 472 "Аб дадатковых мерах па развіцці вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь", які паслужыў стымуляванню творчай дзейнасці прафесарска-выкладчыцкага складу ў дзяржаўных ВНУ. Галоўнае ўпраўленне вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі міністэрства прыняло ўдзел у падрыхтоўцы і правядзенні адказных мерапрыемстваў з удзелам кіраўніка дзяржавы А.Р.Лукашэнкі, якія вызначаюць далейшае развіццё сістэмы вышэйшай адукацыі.

Аналіз мінулагодняй прыёмнай кампаніі ў ВНУ, сказаў В.М.Дабранскі, дае падставу для наступных высноў: прыём у дзяржаўныя вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы прайшоў арганізавана, без парушэнняў, пры цесным кантакце прыёмных і прадметных камісій ВНУ і членаў дзяржаўнай камісіі па кантролі, ва ўмовах забеспячэння роўных магчымасцей абітурыентаў, абароны іх законных правоў і інтарэсаў, паглыблення дэмакратыі, упэўненасці моладзі ў каштоўнасці і прэстыжнасці вышэйшай адукацыі ў грамадстве, высокай канкурэнтнасці сярод абітурыентаў. У ВНУ на канкурэнтнай аснове залічана найбольш падрыхтаваная, здольная моладзь.

Пачаўся працэс інтэграцыі вышэйшай адукацыі і фундаментальнай навукі. У адпаведнасці з асноўнымі накірункамі супрацоўніцтва вышэйшых навучальных устаноў з навуковымі арганізацыямі НАН Беларусі вядзецца сумесная падрыхтоўка спецыялістаў на сучасных накірунках навукі і тэхналогіі. Да чытання спецыяльных курсаў у ВНУ далучаны вядучыя вучоныя і спецыялісты Нацыянальнай акадэміі навук.

Распрацаваны праекты вучэбна-метадычных комплексаў для ВНУ па сацыялогіі і паліталогіі ў рамках сацыяльна-гуманітарных дысцыплін, якія, зазначыў В.М.Дабранскі, дадуць магчымасць павысіць якасць навучання на аснове актывізацыі самастойнай работы студэнтаў.

Далейшае ўдасканаленне і развіццё сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў нашай краіне вымагае прынцып бесперапыннасці. Дзеля гэтага ствараюцца адпаведныя аб'яднанні: "ПТНУ — ССНУ — ВНУ, "ССНУ — ВНУ", "ПТНУ — ССНУ". У выніку ў гэтым навучальным годзе 20 працэнтаў выпускнікоў сярэдніх спецыяльных устаноў паступілі на скарочаныя тэрміны навучання. Аднак гэта толькі адна частка праблемы далейшага функцыянавання ССНУ. Сацыяльна-эканамічныя перамены паставілі перад прафесіянальнай школай задачу абнаўлення зместу адукацыі, выкарыстання новых тэхналогій навучання, больш поўнага задавальнення патрэбнасцей рэгіёнаў, далейшага пераўтварэння ССНУ у каледжы, вышэйшыя каледжы і ўключэння ў структурныя падраздзяленні ВНУ.

Такім чынам, у рэалізацыі Канцэпцыі развіцця вышэйшай адукацыі Рэспублікі Беларусь дасягнуты, падкрэсліў В.М.Дабранскі, наступныя асноўныя вынікі:

пашырэнне інтэграцыі сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі;

магчымасць атрымання вышэйшай адукацыі ў профільных універсітэтах і спецыялізаваных ВНУ па скарочаных тэрмінах навучання для выпускнікоў ССНУ;

правядзенне карэкціроўкі адкрыцця новых спецыяльнасцей і спецыялізацый;

атрымала далейшае развіццё мэтавая форма навучання для сацыяльна значных галін;

у рэгіёнах прайшлі станаўленне класічныя універсітэты;

ажыццёўлена карэкціроўка сістэмы прыёму ў ВНУ і методыкі прыёму ўступных экзаменаў;

прайшло апрабацыю і працягвае ўкараняцца цэнтралізаванае камп'ютэрнае тэсціраванне выпускнікоў;

атрымалі развіццё інавацыйныя тэхналогіі навучання і кіравання адукацыйным працэсам.

На думку В.М.Дабранскага, важнейшымі ў вышэйшай школе з'яўляюцца чатыры блокі праблем. Назавём іх канспектыўна. Першы: школа — ВНУ (разрыў паміж узроўнем ведаў, атрыманых вучнямі ў школе, і патрабаваннямі, прад'яўляемымі абітурыентам пры паступленні ў ВНУ); укараненне цэнтралізаванага тэсціравання як аб'ектыўнага, прагрэсіўнага спосабу ацэнкі ведаў; неабходнасць удасканалення мэтавага кантрактнага прыёму на конкурснай аснове.

Другі блок праблем: якасць падрыхтоўкі спецыялістаў, разыходжанні ў змесце гуманітарнай падрыхтоўкі спецыялістаў, асабліва тэхнічнага і гуманітарнага профіляў, у Рэспубліцы Беларусь і Расійскай Федэрацыі, што робіць цяжкім стварэнне адзінай сістэмы кіравання якасцю вышэйшай адукацыяй у рамках адзінай адукацыйнай прасторы Расіі і Беларусі; пашырэнне міжнароднага супрацоўніцтва і замежных сувязей ў сферы адукацыі патрабуе юрыдычнага прызнання кваліфікацыі спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй; знізіўся ўдзел студэнтаў у навукова-даследчай рабоце, для актывізацыі якога неабходны адпаведныя стымулы; тэндэнцыя старэння навуковых і педагагічных кадраў.

Трэці блок праблем: ланцужок "ВНУ — навука — вытворчасць". Намецілася тэндэнцыя незапатрабаванасці ў народнай гаспадарцы спецыялістаў некаторых накірункаў (напрыклад, юрыстаў, бухгалтараў, якіх рыхтуюць сталічныя ВНУ); з-за недастатковага фінансавання стрымліваецца прыняцце рашэнняў па важнейшых пытаннях развіцця фундаментальных навуковых даследаванняў, якія забяспечваюць навукова-тэхнічны прагрэс; у ВНУ недастаткова стымулюецца распрацоўка і ўкараненне ў вытворчасць новых і высокіх тэхналогій як неабходная ўмова канкурэнтаздольнасці прамысловай і сельскагаспадарчай прадукцыі; слабая рэклама і недастатковая інфармаванасць прамысловасці аб дасягненнях навукі вышэйшай школы.

Чацвёрты блок праблем: арганізацыя быту студэнтаў. Зніжаецца забяспечанасць іншагародніх студэнтаў інтэрнатамі, дэфіцыт месц у інтэрнатах ВНУ дасягае ад 40 да 60 працэнтаў; нізкі ўзровень камфортнасці ў інтэрнатах; аслаблены ўплыў кіраўнікоў ВНУ за арганізацыяй вольнага часу моладзі ў пазавучэбны час; у структуры прафесарска-выкладчыцкага персаналу ў дзяржаўных ВНУ памяншаецца колькасць прафесараў; павялічваецца дэфіцыт плошчаў і вучэбна-матэрыяльнай базы.

Галоўная мэта вышэйшая школы на 2000 год, зазначыў В.М.Дабранскі, — гэта пераход да арганізацыйна-ўкараняючага этапа рэфармавання сістэмы адукацыі. Вызначальнымі ў дзейнасці ВНУ стануць наступныя накірункі: павышэнне эфектыўнасці педагагічнага працэсу, асобасна арыентаваны падыход у навучанні, аптымізацыя зместу адукацыі, стварэнне вучэбна-метадычных комплексаў па розных дысцыплінах, а таксама камп'ютэрная падтрымка вучэбнага працэсу.

Алег Слука: "Настаўнік і вучоны выведуць нашу рэспубліку на шчаслівую дарогу"

Адным з галоўных вынікаў дзейнасці Міністэрства адукацыі ў мінулым годзе намеснік міністра А.Г.Слука назваў актуалізацыю прыярытэтнасці выхаваўчай работы. На аснове арганічнага спалучэння навучання і выхавання, сацыялізацыі асобы забяспечана ўстойлівасць сістэмы выхавання, яе арганізацыя, якая ўключае планаванне, кіраванне, рознабаковы змест, кадравае і матэрыяльнае забеспячэнне, прыцягненне да ўдзелу ў працэсе выхавання шырокай грамадскасці, бацькоў, дзіцячых і маладзёжных арганізацый. З улікам сённяшніх рэалій і перспектыў развіцця краіны створана сучасная і даволі эфектыўная стратэгія і тактыка працэсу выхавання, у канцэнтраваным выглядзе выкладзеныя ў Канцэпцыі і Праграме выхавання дзяцей і навучэнскай моладзі, створаных у мінулым годзе. Гэта дакументы па выхаванні асобы ў новых умовах функцыянавання нашага грамадства, сказаў А.Г.Слука. На іх аснове ўнесены карэктывы ў рэгіянальныя праграмы выхаваўчай работы, скарэкціравана ўвага вучоных, метадыстаў і педагогаў-практыкаў да праблем выхавання. Навукова-метадычным цэнтрам вучэбнай кнігі і сродкаў навучання выдадзена ў мінулым годзе больш за трыццаць кніг па розных напрамках выхаваўчай работы. Па найбольш актуальных праблемах выхавання выканана 33 навукова-даследчыя працы. Галоўнае ўпраўленне сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі фактычна ператварылася ў рэспубліканскі ідэалагічны цэнтр кіравання складанымі маральна-этычнымі працэсамі і ўзаемадзеяння з іншымі міністэрствамі і ведамствамі, нізавымі структурамі Міністэрства адукацыі, зазначыў А.Г.Слука. У яго выступленні прагучаў такі факт: названае ўпраўленне правяло летась больш за 100 міжнародных і рэспубліканскіх навукова-тэарэтычных канферэнцый, семінараў, практыкумаў, "круглых сталоў", нарад і г.д. Такая вялікая праца прыносіць і вынікі.

Намеснік міністра падкрэсліў, што міністэрства разам з абласнымі і Мінскім гарадскім ўпраўленнямі адукацыі выпрацавалі стратэгію і тактыку па вырашэнні праблемы сацыяльнага сіроцтва. У органах кіравання адукацыяй створаны аддзелы і сектары абароны дзяцінства, распрацаваны і зацверджаны палажэнні аб дзіцячых сацыяльных прытулках і сацыяльна-педагагічных цэнтрах. Цяпер у краіне дзейнічае 60 дзіцячых прытулкаў і 22 сацыяльна-педагагічныя цэнтры. У навучальных установах ствараюцца сацыяльна-педагагічныя і псіхалагічныя службы. Ва ўстановах адукацыі працуюць 2800 педагогаў-псіхолагаў і 2900 сацыяльных педагогаў. Гэта, сказаў А.Г.Слука, аснова сацыяльна-педагагічнай службы, без якой існаванне грамадства практычна немагчыма.

Распрацавана нарматыўна-метадычнае забеспячэнне ўладкавання ў сем'і дзяцей-сірот. У сем'ях выхоўваецца 12 тысяч дзяцей-сірот.

У мінулым годзе міністэрства рэалізоўвала Нацыянальны план развіцця адукацыі ў галіне правоў чалавека. Распачалася падрыхтоўка да спецыяльнай сесіі ААН на вышэйшым узроўні па пытаннях дзяцей, якая адбудзецца сёлета ў верасні.

Распрацаваны новыя Канцэпцыя і Праграма развіцця пазашкольнай адукацыі, прадоўжана работа па ўмацаванні матэрыяльнай базы гэтых устаноў. У іх працуюць 25 тысяч гурткоў, у якіх займаюцца звыш 360 тысяч дзяцей.

Пашыраецца аздараўленне дзяцей, у першую чаргу чарнобыльскай зоны. Летам у аздараўленчых летніках знаходзілася амаль паўмільёна нашых юных грамадзян.

Практычна ў кожным рэгіёне і кожнай навучальнай установе рэалізуюцца праграмы "Здароўе" і "Здаровы лад жыцця".

Пад пільнай увагай міністэрства знаходзяцца праблемы дзіцячай і падлеткавай злачыннасці. Мы паступова змяншаем яе памеры, сказаў А.Г.Слука. У 2000 годзе на Беларусі ўпершыню за апошняе дзесяцігоддзе спынена павелічэнне колькасці дзяцей-правапарушальнікаў.

Распрацавана Канцэпцыя фізічнага выхавання ва ўмовах рэфармавання сістэмы адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь. Гэта, зазначыў намеснік міністра, вельмі маштабная праца. Наша мэта, падкрэсліў ён, — усеагульны фізкультурны рух у краіне.

Праграма выхавання Міністэрства адукацыі — гэта частка ідэалогіі беларускай дзяржаўнасці, распрацоўка і ўкараненне якой, лічыць А.Г.Слука, паспрыяе агульнаму ўзвышэнню беларускага грамадства.

У цэнтры ўвагі міністэрства ў 2001 годзе будзе далейшае паляпшэнне метадычнага забеспячэння выхаваўчай дзейнасці органаў і устаноў адукацыі, укараненне інавацыйных форм і метадаў, перадавога вопыту ў практыку выхавання, мэтанакіраваная работа з кадрамі, якія забяспечваюць працэс выхавання, умацаванне інфармацыйна-прапагандысцкай дзейнасці сярод навучэнцаў і студэнтаў.

Інфармуючы ўдзельнікаў пасяджэння калегіі пра зробленае навуковымі падраздзяленнямі міністэрства, А.Г.Слука сказаў, што навука паступова набліжаецца да канкрэтных задач гаспадарчага комплексу краіны. Працягваецца рэалізацыя Канцэпцыі і Праграмы развіцця універсітэцкай навукі. Асноўныя напрамкі навуковага забеспячэння звязаны з эканамічна вострымі праблемамі краіны. Гэта актывізацыя і ўкараненне айчынных навуковых распрацовак у гаспадарчую дзейнасць, павышэнне якасці падрыхтоўкі спецыялістаў для працы ў сучасных сацыяльна-эканамічных умовах, пашырэнне інавацыйнай палітыкі для выкарыстання новых і высокіх тэхналогій і эфектыўнага выкарыстання інтэлектуальнага патэнцыялу, развіццё рэгіянальнага навуковага комплексу — над гэтым міністэрства працавала ў мінулым годзе. На практыцы гэта азначае актывізацыю ўсіх навуковых структур вышэйшых навучальных устаноў. Першым канкрэтным крокам у набліжэнні навуковых распрацовак да вытворчасці з'яўляецца, зазначыў А.Г.Слука, стварэнне ва універсітэтах васьмі цэнтраў трансфертэхналогій, чатырох маркетынгавых і інавацыйна-аналітычных цэнтраў.

Усё большае пашырэнне набывае міжнароднае супрацоўніцтва, якое дапамагае ўсталёўваць аўтарытэт беларускай навукі і вырашаць праблемы фінансавання навуковых даследаванняў. Асноўную ролю ў гэтым накірунку выконвае Беларускі дзяржаўны універсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі, які ў 2000 годзе здзейсніў 23 кантракты на агульную суму 6 млн. 400 тысяч долараў ЗША. Гэта прыклад, лічыць А.Г.Слука, для ўсіх універсітэтаў.

На зямлі, сказаў у канцы свайго выступлення А.Г.Слука, два святыя чалавекі — гэта настаўнік і вучоны. Яны і выведуць нашу рэспубліку на шчаслівую дарогу.

Мікалай Плескацэвіч: "Акцэнтуем увагу на выяўленні эфектыўнасці вучэбна-выхаваўчага працэсу і яго прадукта — якасці адукацыі"

Аб выніках работы Рэспубліканскай дзяржаўнай інспекцыі сістэмы адукацыі ўдзельнікаў пасяджэння калегіі праінфармаваў начальнік інспекцыі М.М.Плескацэвіч. Асноўную ўвагу ў справаздачны перыяд Дзяржінспекцыя ўдзяліла аналізу выканання заканадаўчых і іншых нарматыўных актаў сферы адукацыі, ацэнцы адпаведнасці аб'ектаў сістэмы адукацыі, зместу і якасці падрыхтоўкі выпускнікоў, устаноўленым дзяржаўным патрабаванням і стандартам. У мінулым годзе праведзены атэстацыя і акрэдытацыя 187 навучальных устаноў, 29 рэвізій і праверак іх фінансава-гаспадарчай дзейнасці, больш за 60 тэматычных праверак.

А якія накірункі работы інспекцыі былі прыярытэтнымі?

Аналіз дзейнасці органаў кіравання адукацыяй і адукацыйных устаноў па развіцці рэгіянальных сістэм адукацыі. Аналіз і кантроль якасці падрыхтоўкі кадраў у навучальных установах розных форм уласнасці і ведамаснай прыналежнасці. Арганізацыя харчавання, медыцынскага абслугоўвання і тэхнікі бяспекі дзяцей і вучнёўскай моладзі. Стан работы кіраўнікоў навучальных устаноў прафтэхадукацыі па стымуляванні працы інжынерна-педагагічных работнікаў. Кадравае забеспячэнне вучэбных камбінатаў аграпрамысловага комплексу. Забеспячэнне захавання дзеючага заканадаўства пры ажыццяўленні фінансава-гаспадарчай дзейнасці і захаванасці дзяржаўнай уласнасці; удасканаленне нарматыўнай і інструктыўна-метадычнай базы сістэмы кантролю ў сферы адукацыі.

Аднак на дзейнасць інспекцыі ўплывае шэраг праблем і нявырашаных пытанняў. Патрэбна ўнесці дапаўненні і змяненні ў Палажэнне аб ёй, паскорыць работу па падрыхтоўцы пакета нарматыўна-прававых дакументаў новага пакалення, распрацаваць і апрабіраваць дакументы, якія забяспечваюць пераход на новую метадалогію правядзення атэстацыі і акрэдытацыі адукацыйных устаноў, а таксама па падрыхтоўцы экспертаў-аўдытараў з ліку лепшых педагогаў. Неабходна палепшыць матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне Дзяржінспекцыі.

Асноўны прыярытэт, на якім акцэнтавала ўвагу інспекцыя ў мінулым годзе, сказаў М.М.Плескацэвіч, — выяўленне эфектыўнасці вучэбна-выхаваўчага працэсу ўсіх тыпаў, відаў і ўзроўняў сістэмы адукацыі і яго прадукта — якасці адукацыі. Як пасведчыла абмеркаванне на пасяджэнні калегіі, гэты акцэнт павінен застацца і сёлета.

Васіль Стражаў: "Мы ідзём у правільным накірунку, прымаем правільныя меры"

Падводзячы вынікі абмену думкамі па выніках работы Міністэрства адукацыі за 2000 год і асноўных задачах на 2001 год, міністр адукацыі В.І.Стражаў адзначыў, што сёлета, магчыма, самая галоўная задача для міністэрства — павышэнне жыццёвага ўзроўню настаўнікаў, выкладчыкаў і выхавацеляў дзіцячых садоў. Гэта вынікае з задач, якія пастаўлены Прэзідэнтам нашай краіны ў гэтым годзе. На гэтай аснове, сказаў міністр, мы зможам забяспечыць стабільнае функцыянаванне адукацыі і яе далейшае развіццё. Трэба таксама вырашаць праблемы паляпшэння матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння. Вырашаць агульнымі намаганнямі.

Што да паляпшэння якасці навучання, то яно, па словах В.І.Стражава, павінна ажыццяўляцца праз тыя меры, якія пералічыў у сваім дакладзе Г.Д.Дылян. Мы на парозе вялікага кроку ў рэформе, падкрэсліў міністр. У папярэднія гады ішло пераўладкаванне пачатковай школы, а з 2002 года пачынаюцца і перамены ў базавай школе — гэта тое, што і сапраўды можна назваць рэформай: пераход да новай структуры і новага зместу. За год, які застаецца, неабходна вырашыць шэраг праблем, у тым ліку праблему шостага дня. З наступнага навучальнага года дзеці пачынаюць вучыцца пяць дзён (спачатку пяты год навучання, пасля шосты і г.д.). Мы павінны вырашыць, які занятак дзеці будуць мець у шосты дзень, бо мы ж ведаем, сказаў В.І.Стражаў, што сям'я сёння не зможа забяспечыць іх адпаведным заняткам дома. Мы зараз убачылі, падзяліўся міністр сваёй думкай з удзельнікамі пасяджэння калегіі, што вялікі тэрмін на падрыхтоўку рэформы апраўдаў сябе. Але праблемы ёсць. Супрацоўнікам Нацыянальнага інстытута адукацыі і Акадэміі паслядыпломнай адукацыі трэба сумесна з настаўнікамі сесці за стол і яшчэ раз паразважаць, што і як трэба рабіць з тым зместам навучання і той колькасцю гадзін, якая адводзіцца на гэты змест.

Міністр падкрэсліў вялікія змены, што адбыліся ў спецыяльнай адукацыі. Беларусь ужо можа лічыцца сапраўды цывілізаванай краінай, бо многія дзеці-інваліды вучацца разам са здаровымі дзецьмі, а не ў "рэзервацыях". Толькі пры сумесным навучанні (калі гэта магчыма) і можна выхоўваць сапраўдных грамадзян. Зразумела, у сувязі з гэтым будуць узнікаць цяжкасці з павелічэннем колькасці дзяцей у звычайных школах, але гэтыя цяжкасці не павінны палохаць. Галоўнае, зазначыў В.І.Стражаў, — мы ідзём у правільным накірунку, прымаем правільныя меры. Правільнымі былі, сказаў ён, і прапановы, якія пачалі ажыццяўляцца ў прафтэхадукацыі. Але трэба прымаць усе намаганні, каб замацаваць тое, што ўжо зроблена.

На пасяджэнні калегіі абмеркаваны таксама іншыя актуальныя пытанні жыццядзейнасці адукацыйнай сістэмы.

Парламент і школа

Бліжэй да настаўніцкіх спадзяванняў

Месцам правядзення чарговага выязнога пашыранага пасяджэння Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе стаў Пухавіцкі раён — райцэнтр Мар'іна Горка, школа-гімназія № 5.

Фон, так бы мовіць, адказнейшага мерапрыемства, знаёмства з арганізацыяй адукацыі ў раёне, станам матэрыяльна-тэхнічнай базы навучальных устаноў вымусілі аднаго з асноўных дакладчыкаў на пленарным пасяджэнні, на якім ішло абмеркаванне праекта Закона Рэспублікі "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" закончыць выступленне горкай канстатацыяй: "Такія вось бляск і ўбоства адукацыі".

З песні слова не выкінеш. Дык вось, спачатку пра так званае ўбоства. Відовішча — для людзей, моцных духам. Ну якія, скажаце, думкі, высновы магло выклікаць наведанне Зазерскай сярэдняй школы, якая ў наш час дагэтуль месціцца ў ... былой канюшні, пабудаванай яшчэ да вайны? Зразумела, пераабсталяванай, падфарбаванай, прыстасаванай пад школу.

Яе дырэктар Аляксей Куляй пасля кароткага аповеду пра незайздросны лёс школы звярнуў увагу прысутных на столь на калідоры, якая там-сям прагнулася...

Жанчына, якая стаяла побач са мной, супакоіла:

— Ды новая школа ўзводзіцца. Будзеце ехаць з Зазер'я, убачыце будоўлю, злева, на ўскраіне вёскі.

Аляксей Барысавіч якраз закончыў інфармацыю:

— Не губляем надзеі, што дачакаемся часу, калі пераедзем у новы будынак школы самага адмысловага праекта...

Жанчына ціхенька прамовіла, што будаўніцтву пайшоў ужо дванаццаты год, што яму канца і краю не відаць.

Слухаючы яе, думаю пра тое, што вельмі будуць недарэчнымі, нават кашчуннымі пытанні пра камп'ютэрызацыю вучэбнага працэсу, выкарыстанне ў педпрактыцы інавацыйных падыходаў. Праўда, паспяваю заўважыць, што вучэбна-выхаваўчы працэс у школе не гасне, бо, мусіць, не была б зладжана на семінары выстава дзіцячых работ, пад экспанатамі якіх акуратна пазначаны прозвішчы маленькіх аўтараў.

І хаця пазней загадчыца аддзела адукацыі Пухавіцкага раёна Надзея Клюкач, звяртаючыся да журналістаў, прапаноўвала ім не акцэнтаваць увагу на прыкрым факце, усё ж прайсці міма яго не магу.

Выбачайце, калі ласка, паважаная Надзея Васільеўна, але вашу просьбу выканаць нельга.

Мяркую, што старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Ігар Катляроў і яго намеснік Уладзімір Здановіч здзейснілі грамадзянскі ўчынак.

Пры дапрацоўцы праекта будучага новага заканадаўчага акта аб зменах у Законе "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" яны наглядна звярнулі ўвагу сваіх калег-заканадаўцаў, адказных службовых асоб на тое, у якім стане знаходзіцца матэрыяльна-тэхнічная база некаторых сельскіх школ.

Іншага выйсця, напэўна, як найхутчэй закончыць пухавіцкі даўгабуд, не існуе. Сцены ўзведзенага новага будынка каторы год разбураюць снег, дождж і вецер.

Ну а як, фігуральна кажучы, наконт "бляску" адукацыі на прыкладзе раёна? Адназначна: настаўніцтва Пухаўшчыны, не зважаючы на цяжкасці, праблемы, валодае творчым патэнцыялам, вядомае ў вобласці сваімі справамі.

Мар'інагоркаўскі аграрна-тэхнічны каледж імя Ул.Лабанка пераканаўча паказальны як кузня кадраў — спецыялістаў з сярэдняй сельскагаспадарчай адукацыяй. Яго дырэктар Фёдар Супрун прапанаваў увазе парламентарыяў адну з вучэбных лабараторый і багацейшы музей, які адлюстроўвае гісторыю навучальнай установы ад колішняй дарэвалюцыйнай земляробчай школы да сённяшніх дзён. Каледж налічвае (з улікам завочнага аддзялення) 1600 навучэнцаў.

Фёдар Уладзіміравіч, вопытны кіраўнік, асабліва не стаў прыбядняцца перад дэпутатамі — членамі Пастаяннай камісіі, шчыра грызнаўся, што каледж ускладае немалыя "надзеі на пазабюджэтныя сродкі".

Аб знітаванасці вучэбна-выхаваўчага працэсу з практыкай сведчыла паведамленне Фёдара Уладзіміравіча пра тое, што ў каледжы па-сур'ёзнаму задумаліся над тым, што пара ўжо з участкаў, замацаваных за навучальнай установай, атрымліваць па 70, а то і па 100 цэнтнераў зерневых з гектара.

Зразумела, асноўная ўвага была нададзена непасрэдна школьнай адукацыі, яе арганізацыі, практыцы, напрацоўкам, якія можна выкарыстоўваць пры падрыхтоўцы Закона "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" у яго новай рэдакцыі.

Прадуктыўнай рабоце выязнога пашыранага пасяджэння Камісіі садзейнічала наведанне Турынскай сярэдняй школы (дырэктар Аляксандр Клімец) і асаблівая школы-гімназіі № 5 райцэнтра.

Старшыня Пухавіцкага райсавета Валянціна Якаўлеўна Клюкава адзначыла, што выканкам сельсавета аказвае садзейнічанне школе як пры вырашэнні пытанняў матэрыяльнага плана, так і пытанняў, якія тычацца, напрыклад, паводзін вучня па-за школаю, клімату ў сям'і, адносін да вучобы і выхавання ў ёй дзяцей.

— Гэта, — лічыць Валянціна Якаўлеўна, — павінна быць характэрным для мясцовых уладаў.

Ну а тое, што школа-гімназія № 5 Мар'інай Горкі стала месцам непасрэднага правядзення выязнога пашыранага пасяджэння Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе, гаворыць само за сябе.

Гэтая навучальная ўстанова адметная як у Пухавіцкім раёне, так і ўвогуле на Міншчыне.

Выступаючы перад парламентарыямі, старшыня Пухавіцкага райвыканкама Генадзь Шахлевіч зрабіў акцэнт на сацыяльна-эканамічнай сітуацыі раёна, а загадчыца аддзела адукацыі Надзея Клюкач узняла шэраг канкрэтных пытанняў адукацыі, праілюстравала фактамі дзейнасць Свіслацкай і Блонскай сярэдніх школ. Так, свіслацкія педагогі супрацоўнічаюць з Беларускім аграрным тэхнічным універсітэтам. Пэўныя напрацоўкі маюць настаўнікі Блонскай сярэдняй школы, асабліва што тычыцца класаў развіваючай адукацыі. Сярэдняя школа № 4 узяла накірунак прадметна займацца важнейшай справай на сёння — прапагандай здаровага ладу жыцця.

Надзея Васільеўна не абышла ўвагай і сацыяльныя пытанні (жыллё для настаўнікаў), пытанні прэстыжу настаўніцкай прафесіі, а таксама праблем з падборам педагагічных кадраў, умацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы школ. Надзея Васільеўна пазначыла шэраг пытанняў, якія, на яе думку, будуць заканадаўча вырашаны ў праекце Закона аб адукацыі ў абноўленай рэдакцыі. Уладзімір Здановіч, намеснік старшыні Пастаяннай камісіі Палаты прадстанікоў па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе, менавіта і засяродзіў на гэтым увагу ў сваім выступленні.

Новая рэдакцыя Закона "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" будзе больш сціслай, пазбавіцца дэкларатыўнасці, якая была ўласціва аналагічнаму заканадаўчаму акту, прынятаму дзесяць гадоў назад. Яна ўлічыць напрацоўкі па фарміраванні адзінай адукацыйнай прасторы і ўніфікацыі заканадаўства ў галіне адукацыі Саюза Беларусі і Расіі, СНД. Пастаянная камісія прапанавала ўключыць у праект Закона палажэнне, якое верне сацыяльныя гарантыі сельскім настаўнікам (кампенсацыю аплаты жылплошчы, ацяпленне і асвятленне па вызначаных нарматывах) і г.д.

Актыўны ўдзел у абмеркаванні праекта Закона Рэспублікі Беларусь "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" прынялі дырэктар школы-гімназіі № 5 Мар'інай Горкі Ала Ралькевіч, рэктар Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.Машэрава Уладзімір Русецкі, намеснік міністра адукацыі Генадзь Дылян, намеснік міністра фінансаў Анатоль Сверж і намеснік міністра працы Валерый Паўлаў.

Падсумоўваючы гаворку на выязным пасяджэнні, старшыня Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Ігар Катляроў выказаў думку, што змест рыхтуемага Закона "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" будзе адпавядаць сапраўдным спадзяванням настаўнікаў, асабліва на вёсцы.

Уладзімір НОВІК.

Падрабязнасці для "НГ"

Віктар ІЎЧАНКАЎ:

"Студэнт павінен ведаць, як і па якіх крытэрыях яго атэстоўваюць"

Сёння на факультэце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага універсітэта ў яго даволі дынамічных, але ж цеснаватых калідорах можна заўважыць не адну групку студэнтаў, якія з імпэтам абмяркоўваюць сутнасць і змест свайго навучання. Нагодай для такой актыўнасці стаў абвешчаны эксперымент па рэйтынгавай ацэнцы ведаў студэнтаў і паступовага пераходу на ўзроўневую падрыхтоўку спецыялістаў у галіне журналістыкі, якая прыбавіць у кола пішучай брацціі аступененых бакалаўраў і магістраў. Нам было цікава пачуць меркаванне непасрэдных выканаўцаў і заўзятараў задуманага, і мы звярнуліся да загадчыка кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання, кандыдата філалагічных навук, дацэнта Віктара Іўчанкава.

— Віктар Іванавіч, прапанаваны эксперымент закранае толькі арганізацыйны бок навучальнага працэсу?

— Далёка не так. Можам гаварыць пра змену якасці двухбаковага кантактавання паміж выкладчыкамі і студэнтамі. Не закранаючы праблем двухузроўневай вышэйшай адукацыі, адзначыў стымулюючую ролю рэйтынгавай сістэмы ацэнкі і той факт, што цалкам мяняюцца адносіны паміж лектарам і слухачом — выкладчык набывае ў асобе студэнта партнёра па сумеснай працы і прафесійных інтарэсах. Апошнім часам складаецца такая сітуацыя, калі студэнт не жадае быць пасіўным аб'ектам выкладчыцкага ўздзеяння, а шукае разнастайнасці і альтэрнатыўнасці ў навучанні. І гэта зразумела. Новы час, новая грамадская роля маладога чалавека, які пастаўлены перад выбарам у побытным кантактаванні, у палітычным жыцці, у духоўным асэнсаванні акаляючага свету, патрабуюць ад яго разнапланавасці і самастойнай арыентаванасці ў жыццёвых каштоўнасцях.

Што казаць, ранейшая школа памяці і ў пэўнай ступені адукацыйных догмаў закранала асобу студэнта, калі ў дачыненні да яго маглі прымяняцца дэкларатыўныя метады навучання. Такім чынам, фарміравалася моцная і стабільная школа прымусу, у якой не знаходзілася месца непаслухмянцу. Пазней намеціліся тэндэнцыі, якія прымушаюць шукаць спосабы самараскрыцця студэнтаў. Лекцыі сталі цікавымі, калі ў іх актыўна прымяняліся навуковыя парадоксы, элементы інтэлектуальнай забаўляльнасці, эмацыянальнасці выкладу. Вучонае спадарства паўстала перад патрэбай даць студэнту неабходную базу для альтэрнатывы і ў навучанні, і ў яго арганізацыі. На змену прынцыпу вучыць прыйшоў прынцып вучыцца. Адсюль і змены ў атэстацыі студэнта. Перад выкладчыкамі стаіць задача — даць магчымасць стварыць належныя ўмовы для самастойнай працы студэнта, адкрыць доступ да класічнага (традыцыйнага) і альтэрнатыўнага крыніцазнаўчага матэрыялу з наступнай навукова-практычнай інтэрпрэтацыяй яго ў аўдыторыі.

І разам з гэтым чалавек павінен ведаць, як і па якіх крытэрыях яго атэстоўваюць.

— Які ж механізм ацэньвання працы студэнта?

Ён просты, як і ўсё геніяльнае, — за канкрэтна выкананую ці прадэманстраваную работу студэнт атрымлівае ацэнку, выражаную ў балах. Рэйтынгавая сістэма прадугледжвае вызначэнне ўдзельнай вагі кожнага віду студэнцкай занятасці.

— Выклікае сумненне налічэнне балаў за наведванне заняткаў.

Добра разумею занепакоенасць тых студэнтаў, якія сумяшчаюць навучанне з працай. У нас на факультэце, улічваючы яго творчы статус, такіх хлопцаў і дзяўчат нямала. Зразумела, што не заўсёды можна размеркаваць свой час, каб і на заняткі паспець і выканаць заданне рэдакцыі. Як правіла, такая частка студэнтаў праз пэўны час вырашае справу на карысць навучання ці змены яго формы на завочную. Што датычыць наведвання заняткаў, то студэнту даецца права выбару — набіраць пэўную колькасць балаў за наведванне (а трэба сказаць, што колькасць іх нязначная) ці наступнай працай, актыўным удзелам у дыскусіях, паспяховым праходжанем тэсціравання і выкананнем іншых відаў творчай працы кампенсаваць іх недахоп. Студэнт павінен сам вызначыць неабходнасць прысутнасці на занятках (вось жа гэтае вечнае пытанне: быць ці не быць). Смяецца. Справа ў тым, што на факультэце разам з класічнымі чытаюцца новыя дысцыпліны, якія вымушаюць студэнта не толькі прысутнічаць на занятках, а актыўна супрацоўнічаць з лектарам. Трэба дадаць, што і падручнікі па іх толькі фарміруюцца. На такія заняткі студэнта і запрашаць не трэба — ён тут як тут.

— І ўсё ж, Віктар Іванавіч, у чым мэта эксперыменту?

— Мэтавае прызначэнне экспрыменту заключаецца ў выпрацоўцы актыўных метадаў і відаў выкладання, якія б садзейнічалі эфектыўнай самастойнай працы студэнта.

Вёў гутарку Віктар ЮШЧУК.

Прэм'ера рубрыкі: пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Дзённыя зоркі

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

валодаюць метадычнай сістэмай. Аднак нават не гэта страшна. Вопытныя, кваліфікаваныя кадры ў нас пакуль ёсць. У свой час "ін'яз" падрыхтаваў цэлую плеяду выдатных метадыстаў і яны яшчэ і сёння ў страі. Але вось мне ўжо 48 гадоў. І я пачынаю думаць, а хто прыйдзе мне на замену. На каго я пакіну сваю школу?

Так, методыцы мы самі навучым! Аднак справа ў тым, што школу пакідае моладзь, у тым ліку і па бытавых прычынах. І не трэба думаць, што ўсе яны такія меркантыльныя, зацыкленыя на камерцыі. Быт маладога настаўніка, маладой сям'і сёння ў супярэчнасці з тым, што можа даць школа. Я разумею, што сёння павысіць зарплату настаўніка да ўзроўню, на якім яна павінна быць, цяжка. Настаўнікі яшчэ не самая нізкааплатная катэгорыя насельніцтва. Вось, напрыклад, наша базавае прадпрыемства, якому ў мінулым годзе споўнілася 45 гадоў. Раней яно грымела на ўсю краіну, выконвала вытворчыя заказы для Байканура і Зорнага гарадка. Гэта быў элітны завод СССР. А сёння людзі, якія тут працуюць, атрымліваюць па 15 — 20 тысяч. На гэтым фоне нашы настаўнікі ў лепшым становішчы, ім не затрымліваюць зарплату.

Нам сёння трэба падумаць і пра тое, як цэнтралізавана забяспечыць маладых спецыялістаў хаця б інтэрнатам. Я пачынала ў краіне, дзе ўсё было цэнтралізавана. Для таго, каб вырашыць нейкае сваё пытанне (фінансавае, альбо атрымаць дазвол працаваць па альтэрнатыўнай праграме), трэба было ехаць у міністэрства. Сёння ўсё наадварот: нейкі "лоскутны" прынцып: вось вашы кадры, ваша школа, ваш горад — працуйце! А задача ж у нас — агульная! І атрымліваецца: сёння самыя абяздоленыя — маладыя настаўнікі. І гэта добра, калі шэфы, кіраўнік прадпрыемства — ідуць свядома насустрач настаўніку. А калі не? І гэта добра, калі старшыня выканкама можа знайсці рэзервовы жыллёвы фонд! А калі яго ўвогуле няма? Канечне, калі маладая сям'я мае дах над галавой, ці хаця б утульны пакойчык у інтэрнаце, то гэта ўжо замацаванне кадраў і зацікаўленасць маладых спецыялістаў у працы.

На II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь я абавязкова б узняла пытанне пра нацыянальны падручнік для спецшколы з англійскай мовай навучання. Атрымліваецца, што гэтыя школы зноў-такі ў ролі пасынка. Мы робім закупку расійскіх падручнікаў. Яны — выдатныя! Напрыклад, падручнік Афанасьевай для 7-га класа. Але ён — расійскі: з расійскай сімволікай, з цудоўнымі тэкстамі пра Маскву і людзей, якія праславілі сваю Радзіму. Я думаю, што ў такія падручнікі і метадычныя распрацоўкі патрэбна ўнесці нашу нацыянальную беларускую канву. Патрэбна знайсці сродкі на свой нацыянальны, прагрэсіўны падручнік.

Мяне хвалюе яшчэ адна вельмі важная праблема: грамадскі рэзананс вакол прафесіі настаўніка. На жаль, палітыкі вельмі часта настаўніцтва ператвараюць у звычайную масоўку. Калі яны ўспамінаюць пра настаўніка, пра яго нізкую заработную плату? У асноўным тады, як пачынаюць маячыць выбары! Так, мы разумеем, што жывём у час няпросты! Аднак што нам замінае і чаму б не зрабіць на беларускім тэлебачанні цікавую перадачу пра жыццё педагогаў, настаўніцкія дынастыі. І ўвогуле пра гісторыю педагагічнай адукацыі ў краіне? Я, напрыклад, ганаруся, што мая прабабка вучылася ў Полацкім епархіяльным вучылішчы пры Сафійскім саборы, тым манастыры, дзе некалі вучылася славутая Еўфрасіння Полацкая. Бо нашы нацыянальныя традыцыі — гэта наш народ. Гэта патрэбна! А сярод настаўнікаў ёсць цікавыя асобы, знешне эфектныя, артыстычныя. Па сутнасці, яны і ёсць акцёры, толькі крыху ў іншай іпастасі.

А беларускае тэлебачанне прапануе нам "Планету Арт", "Салон Элеаноры Язерскай", ток-шоу "Карамболь" — пра заезжых зорак. А калі б я працавала на тэлебачанні, я заснавала б цыкл педагагічных праграм са сціплай назвай "Дзённыя зоркі", у якіх прадставіла б самых-самых цікавых калег. За сваё жыццё я сустракала столькі таленавітых настаўнікаў. Дарэчы, яны ёсць і ў Міністэрстве адукацыі, а таксама працуюць у глыбінцы... На жаль, многія з іх ужо пайшлі з жыцця. І пра такіх людзей патрэбна расказваць краіне. Моладзь пра іх павінна ведаць!

Крыўдна за наша нацыянальнае радыё. Як філолаг, я з жахам назіраю, як мы губляем дзве мовы адразу. Чаму на радыё парушаецца моўны этыкет, а ўдзельнікам перадач дазваляецца "скакаць" з адной мовы на другую? Гэта ж небяспечная з'ява ў нашым грамадстве. Страціць мову можна лёгка і хутка, а вось вярнуць культуру мовы нацыі будзе вельмі няпроста.

Насцярожвае і засмучае тое, што ў педагагічныя ўстановы ідуць не лепшыя нашы выпускнікі. А ў наш час у педагогіку з гонарам ішлі медалісты. Сёння тэндэнцыя набірае адваротны ўхіл і гэта насцярожвае. А асобу можа выхаваць толькі асоба. Сёння ж у большасці выпадкаў у школу прыходзяць нігілісты, тыя, хто не вызначыўся з жыццёвай пазіцыяй і свой нігілізм нясуць дзецям. Ім жа сёння, як ніколі, патрэбна духоўная падтрымка.

І яшчэ. У мяне склалася такое ўражанне, што папяровая плынь ахапіла не толькі школу, але ўвогуле ўсю краіну. Пішам няспынна справаздачы для правяраючых. Праверкі замучылі. Мяне здзіўляе, чаму пратакол нарады ў дырэктара школы — абавязковы дакумент для праверак. Тое ж самае патрабуюць і ад завуча: аналітычныя даведкі па праверцы ўрокаў? Напісаць на паперы можна ўсё! Але ж заўсёды важны вынік.

Запісала Святлана БЕНЬ.

Праблемы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці

Феномен "этнічнага рэнесансу"

З часу арганізацыі Міжнароднага гуманітарна-эканамічнага інстытута, рэктарам якога з'яўляецца доктар палітычных навук, прафесар, акадэмік Міжнароднай кадравай акадэміі А.М.Алпееў, нязменна працуе ў ім і кандыдат педагагічных навук, прафесар А.А.Міхневіч, які займаецца даследаваннем тэарэтыка-педагагічных асноў фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы студэнта. Алег Аляксандравіч з'яўляецца аўтарам дзвюх манаграфій па гэтай праблеме.

— Скажыце, калі ласка, Алег Аляксандравіч, у чым заключаецца матывацыя "этнічнага рэнесансу" ў нашы дні?

— У апошнія дзесяцігоддзі ў міжнародных адносінах значна павысілася роля нацыянальнага фактару. Даследчыкі, якія займаюцца праблемамі нацый і нацыянальных адносін, назвалі гэты феномен "этнічным рэнесансам", "этнічным парадоксам".

Традыцыйныя спробы растлумачыць гэты феномен, зыходзячы з сацыяльна-эканамічнага або псіхалагічнага фактару, не мелі поспеху. Жыццё нацыянальнага грамадства, безумоўна, зведвае на сабе ўздзеянне агульных сацыяльна-эканамічных, псіхалагічных і сацыяльна-псіхалагічных законаў. Але яно мае і свае спецыфічныя заканамернасці, якія да гэтага часу, на жаль, недастаткова вывучаны.

Мы называем некалькі матываў сённяшняга "этнічнага рэнесансу", імклівага развіцця нацыянальнай самасвядомасці. Перш за ўсё, гэта рэакцыя на ранейшую палітыку нацыянальнай уніфікацыі, адміністрацыйнага заахвочвання да зближэння нацый і народаў ва ўрон іх развіццю. Па-другое — узнікненне ва ўмовах фарсіраванай эканамічнай, палітычнай і культурнай інтэграцыі своеасаблівага "нацыянальнага комплексу", "абароннага нацыяналізму", якія абумоўліваюць структуру і накіраванасць нацыянальнай самасвядомасці, імкненне нацый да самавызначэння.

Пагардлівыя адносіны да сацыяльнай спадчыны нацыі прыводзяць да парушэння пераемнасці ў развіцці яе культуры і ў канчатковым выніку — да страты яе дасягненняў. Менавіта з гэтай няўзгодненасці часта ўзнікае нацыянальная самасвядомасць з нацыяналістычнай накіраванасцю і зместам, нацыянальная нянавісць і варожасць, якія кідаюць трагічны цень на ўсю далейшую гісторыю народа. Як сведчыць гісторыя, любая дыскрымінацыя нацыі ў эканамічнай, палітычнай і культурна-моўнай сферах закранае нацыянальныя інтарэсы, нараджае абгрунтаваны пратэст, які трансфармуецца ў нацыяналістычныя крайнасці, што прыводзіць да абвастрэння міжнацыянальных адносін. Я глыбока перакананы, што пакуль існуюць нацыі, а значыць і адрозненні паміж імі, патрабуецца не элімінацыя нацыянальных адрозненняў, а наадварот, іх усебаковае развіццё, узняцце да ўзроўню агульначалавечых каштоўнасцей.

— У чым жа заключаецца актуальнасць праблемы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы?

— Актуальнасць даследавання нацыянальных фактараў развіцця грамадства ў пэўных канкрэтна-гістарычных умовах можна тлумачыць шэрагамі прычын. Назаву толькі некалькі асноўных з іх. Па-першае, патрэбнасць пазнання і выкарыстання нацыянальных рухаючых сіл, якія множаць "супольную сілу грамадства" ў яго прагрэсіўным развіцці. Па-другое, неабходнасць выхавання грамадзяніна з цэласнай, аўтэнтычнай нацыянальнай самасвядомасцю, здольнага пераўтвараць нацыянальна-гістарычную рэчаіснасць. Па-трэцяе, на "нацыянальнай праблеме", на яе недастатковай распрацоўцы спекулююць розныя палітычныя партыі і нацыянальныя рухі з нацыяналістычнай арыентацыяй, спрабуючы ўзмацніць сваё ўздзеянне перш за ўсё на нацыянальную самасвядомасць, у якой увасоблена вялікая маральная і палітычная сіла.

Ва ўмовах нацыянальна-духоўнага адраджэння актыўнасць нацыянальнай самасвядомасці асобы разглядаецца як вышэйшы ўзровень духоўнага праяўлення асобы. Фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці цесна звязана з вырашэннем многіх сацыяльна-эканамічных, грамадска-палітычных і культурна-моўных задач нацыянальнага, міжнароднага і агульначалавечага маштабу.

Асаблівую актуальнасць у сувязі з новымі палітычнымі рэальнасцямі ў краіне набывае праблема фарміравання нацыянальнай самасвядомасці студэнцкай моладзі. Нацыянальныя працэсы развіваюцца так імкліва, што ў сістэме нацыянальных каштоўнасцей, якія неабходна сёння асвоіць студэнту, здольнасць да пераадолення стэрэатыпаў успрымання нацыянальна-гістарычнай рэчаіснасці, стэрэатыпаў мыслення, якія накідваюць "пятлю" на жывую думку, з'яўляецца адной з галоўных. Прама скажам, што наша будучыня залежыць ад маладога пакалення, паколькі яму ў перспектыве давядзецца знаходзіць правільныя адказы на ўсё больш узрастаючыя супярэчнасці, прычым навуковыя веды будуць мець першараднае значэнне. Трэба мець на ўвазе, што нацыянальна-гістарычная рэчаіснасць, якой яна ўяўляецца асобе, заўсёды адпаведна ўзроўню інтэлектуальнага развіцця асобы як суб'екта мыслення.

Да гэтага неабходна дадаць, што нацыянальнае грамадства зацікаўлена ў выхаванні ў студэнцтва адданасці яго ідэалам і каштоўнасцям.

Аб'ектыўныя магчымасці ўдасканалення, абнаўлення нацыянальнага грамадства, вышэйшай школы садзейнічаюць вырашэнню задач фарміравання нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў. Аднак у сучасных умовах у гэтым працэсе рашаючае значэнне набывае роля суб'ектыўных фактараў, якія маюць адносную самастойнасць, і, у першую чаргу, мэтанакіраваная выхаваўчая дзейнасць прафесарска-выкладчыцкага складу ВНУ, якая адпавядае аб'ектыўным тэндэнцыям нацыянальнага развіцця.

У практычнай выхаваўчай дзейнасці аб'ектыўныя і суб'ектыўныя фактары павінны выступаць як узаемадзейныя бакі адзінага працэсу фарміравання нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў і павышаць яго эфектыўнасць. Пры такім падыходзе выкладчык любой вучэбнай дысцыпліны павінен свядома выкарыстоўваць усе магчымасці для фарміравання нацыянальнай самасвядомасці студэнта. Недаацэнку гэтага аспекта дзейнасці выхавальніка або недастатковы ўзровень яго падрыхтоўкі ў гэтай галіне ведаў неправамерна выдаваць за аб'ектыўны фактар.

Па іншаму неабходна паглядзець на вучэбныя праграмы і планы. Уся сістэма адукацыі, на жаль, пабудавана так, што кожны выкладчык асвятляе толькі адзін з аспектаў тэорыі нацыі і нацыянальных адносін. Магчыма мяркуецца, што ў свядомасці студэнта абавязкова адбудзецца селекцыйны адбор неабходнай інфармацыі і сінтэз атрыманых навуковых ведаў і тады студэнт зможа асэнсаваць нацыянальна-гістарычную рэчаіснасць, якая, вядома ж, адзіная і не ўкладваецца ў рамкі нашага падзелу ведаў на асобныя вучэбныя дысцыпліны. Вылучэнне педагогікі, псіхалогіі, грамадскіх навук — умоўнае (так зручней навучаць студэнтаў), а ў прыродзе і грамадстве няма гэтых дысцыплін.

У прыродзе чалавека, у грамадскіх навуках ёсць з'явы, а сам чалавек, яго прырода — паняцце "міждысцыплінарнае". Менавіта па гэтай прычыне неабходны міждысцыплінарныя сувязі. Паколькі размова можа ісці толькі аб навуковым пазнанні, узнікае парадаксальная сітуацыя: усе даюць студэнтам тую або іншую інфармацыю пра нацыянальна-гістарычную рэчаіснасць (ад ідэальных аб'ектаў тэорыі нацыі і нацыянальных адносін, нацыянальных ідэй да каштоўнасцей нацыянальнай культуры, якія генетычна звязаны з дзейнасцю нацыянальнага грамадства), але ніхто не вучыць цэласнай тэорыі нацыі і нацыянальных адносін.

Паколькі азнаямленне з прынцыпамі навуковага пазнання будуецца студэнтам на прыкладзе разрозненых фактаў, то і ўяўленні аб іх маюць фрагментарны характар. Значная частка студэнтаў першага курса не ведае асноўных паняццяў тэорыі нацыі. Перш за ўсё такіх, як агульначалавечае, класавае, інтэрнацыянальнае, нацыянальнае, нацыянальна-спецыфічнае, нацыяналістычнае і г.д. Свядомасць гэтых студэнтаў у асноўнай масе сваёй знаходзіцца не на навукавым узроўні. Але тады гэта выклікае патрэбнасць па-іншаму выкладаць, па-іншаму рыхтаваць будучых выкладчыкаў. Падобныя спробы ўжо прадпрымаюцца ў асобных ВНУ. Так, у Міжнародным гуманітарна-эканамічным інстытуце выкладаецца спецыяльны курс "Тэарэтыка-педагагічныя асновы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы", які дае веды студэнтам на ўзроўні валодання метадалогіяй навуковага пазнання нацыянальна-гістарычнай рэчаіснасці (студэнты з навуковых пазіцый засвойваюць не толькі асобныя нацыянальныя з'явы, працэсы і факты, катэгорыі і тэарэтычныя палажэнні, але і авалодваюць навуковым метадам пазнання нацыянальна-гістарычнай рэчаіснасці, тэхналогіяй працэсу фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы).

Развіццё індывідуальнай самасвядомасці, як правіла, адбываецца стыхійна, спантанна, з масай выпадковасцей, з недаацэнкай адных паняццяў, форм мыслення і гіпертрафіраваннем іншых. Але яно можа ісці навуковым шляхам.

Навуковае пазнанне студэнтам нацыянальна-гістарычнай рэчаіснасці, нацыянальных з'яў, працэсаў і падзей, комплекс поглядаў, уяўленняў і ідэй, накіраваных на іх тлумачэнне, гэта значыць тэорыя нацыі і нацыянальных адносін — самае істотнае ў тэарэтычнай свядомасці студэнта пры фарміраванні нацыянальнай самасвядомасці. У гэтым кантэксце пазнанне студэнтамі нацыянальнага развіцця азначае не толькі набыццё ўжо наяўных, здабытых іншымі людзьмі ведаў, але і асваенне ведаў цэласных, сістэмных, тэарэтычна змястоўных сродкаў іх пабудовы.

Стэрэатыпы і дынаміка мыслення фарміруюцца ў выніку пазнання асобных навук. Прыватнанавуковае мысленне закранае працэс пазнання і нацыянальных з'яў. Яно ўсе больш становіцца індывідуальным спосабам працэсу пазнавальнай дзейнасці і бачаннем навакольнай нацыянальна-гістарычнай рэчаіснасці людзей з вышэйшай адукацыяй. Аднак для разумення тэорыі нацыі і нацыянальных адносін неабходна развіццё філасофскіх здольнасцей, "майстэрства апераваць паняццямі", якія не даюцца сумесна з "прыватнанавуковай свядомасцю", або, дакладней, з набыццем прыватнанавуковых ведаў. Выйсце з гэтай сітуацыі мы бачым не толькі ў аўтаномнасці развіцця філасофскага тэарэтычнага мыслення, але, перш за ўсё, у змяненні псіхалагічных і педагагічных умоў навучання і выхавання будучых спецыялістаў. Таму выяўленне і пазнанне зыходных паняццяў тэорыі нацыі і нацыянальных адносін заўсёды будзе ўяўляць цяжкасць нават для студэнтаў з развітай сістэмай прыватнанавуковага пазнання.

— Якія ж, на Вашу думку, пытанні, звязаныя з фарміраваннем нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў, чакаюць свайго адказу?

— Як паказалі масавыя ананімныя апытанні настаўнікаў, выкладчыкаў, цяжкасці, з якімі яны сутыкаюцца ў працэсе фарміравання нацыянальнай самасвядомасці выхаванцаў, звязаны з агульнай "тэарэтычнай абезгалоўленасцю" і эмпірычнай недаследаванасцю феномена "нацыянальная самасвядомасць", бо ён з'яўляецца адносна новым прадметам педагагічнай навукі.

Актуальнасць адзначанай праблемы, недастатковая яе навуковая і метадычная распрацаванасць прадвызначылі выбар даследавання тэмы "Тэарэтыка-педагагічныя асновы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы студэнта". У гэтым даследаванні мы імкнемся перш за ўсё выявіць сацыяльную сутнасць паняцця, склад і структуру нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў; выпрацаваць канцэпцыю дзейнасці ў кантэксце сістэмы "дзейнасць — фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці"; даследаваць матывацыйна-сэнсавую сферу асобы (разнастайнасць матываў, іх іерархія і г.д.) па нацыянальна-духоўным адраджэнні; выявіць ролю і значэнне нацыянальных патрэбнасцей, інтарэсаў, ідэалаў і каштоўнасцей як стымулаў нацыянальна значнай дзейнасці; разгледзець сродкі і структуру мэт фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы.

Неабходна падкрэсліць, што тэарэтыка-педагагічныя асновы фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы студэнта — шматаспектная галіна даследчай дзейнасці, якая ў наш час інтэнсіўна распрацоўваецца педагагічнай навукай. Патрэбен пошук новых падыходаў даследавання праблем развіцця нацыянальнай самасвядомасці будучых настаўнікаў, якія павінны ствараць з "чалавечага матэрыялу" нешта новае: цэльную асобу, адданую нацыянальным і агульначалавечым ідэалам і каштоўнасцям.

Перш за ўсё патрабуецца пашыраць і паглыбляць нашы ўяўленні аб сацыяльнай прыродзе нацыянальнай самасвядомасці.

Наступным актуальным накірункам канкрэтызацыі педагагічных уяўленняў аб нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў з'яўляецца працэс якасных пераўтварэнняў у самой структуры: узнікненне і развіццё новых састаўляючых, трансфармацыя наяўных сувязей, пераўтварэнне і ўскладненне сацыяльных функцый, грамадскай ролі дадзенай падсістэмы грамадскай свядомасці нацыі і яе асобных элементаў у рамках больш шырокага цэлага. А гэта абавязвае ўзнімаць арганізацыйна-выхаваўчую работу на новы ўзровень, пераглядаць яе змест, сродкі, формы і метады.

Нарэшце, даследаванне спецыфікі зместу навучання будучых настаўнікаў розных спецыяльнасцей дасць магчымасць выйсці на праблему залежнасці ўзроўняў іх нацыянальнай самасвядомасці ад структуры і характару вышэйшых псіхічных працэсаў і, у першую чаргу, асноўных відаў антагенетычнага развіцця мыслення, якія рэалізуюцца ў працэсе агульнаадукацыйнага і прафесійнага навучання, асваення сацыяльнага вопыту, культурных і нацыянальных каштоўнасцей.

Неабходна таксама выявіць своеасаблівасць творчай пазнавальнай дзейнасці студэнтаў у працэсе фарміравання ў іх нацыянальнай самасвядомасці, дэталёва даследаваць складаныя працэсы пераўтварэння ў іх свядомасці ўспрымання нацыянальна-гістарычнай рэчаіснасці ў навуковыя паняцці.

Практыка выхавання мае патрэбу ў дэталёвай распрацоўцы найбольш эфектыўных шляхоў і спосабаў рэалізацыі мэт фарміравання нацыянальнай самасвядомасці не толькі адэкватных пазнавальным здольнасцям, узроўню разумовага развіцця студэнта, але і тых, якія садзейнічаюць самастойнай выпрацоўцы новых паняццяў і сістэм, якія б адлюстроўвалі нацыянальныя з'явы, каб непасрэдныя веды аб іх набылі "форму ўсвядомленых заканамернасцей".

Усебаковае вырашэнне гэтых пытанняў магчыма толькі на вялікім фактычным матэрыяле, падрыхтаваным калектыўнымі намаганнямі даследчыкаў розных галін навуковых ведаў. У адрозненне ад прыхільнікаў навук "у чыстым выглядзе", гаворачы словамі У.І.Вярнадскага: "Мы ўсе болей спецыялізуемся не па навуках, а па праблемах".

— Скажыце, а якую арганізацыйную і маральную падтрымку Вы адчуваеце з боку рэктара і Савета ВНУ?

— Усе разумеюць актуальнасць гэтай праблемы.

Па глыбокім перакананні рэктара — акадэміка Міжнароднай кадравай акадэміі, прафесара Аляксандра Мікалаевіча Алпеева — актуальнай канкрэтызацыяй аднаго з асноўных, зыходных палажэнняў развіцця вышэйшай школы Рэспублікі Беларусь з'яўляецца палажэнне аб яе не толькі агульначалавечай, але і нацыянальнай накіраванасці.

У рэчышчы гэтай накіраванасці развіцця вышэйшай адукацыі можа атрымаць далейшае разгортванне працэс індывідуальнай і калектывісцкай ідэнтыфікацыі студэнтаў са сваёй нацыяй на аснове ўсталяванай эмацыянальнай сувязі, а таксама ўключэння ў свой унутраны свет і прыняцця як уласных нацыянальных нормаў, каштоўнасцей і ўзораў.

Рэктар нашага Міжнароднага гуманітарна-эканамічнага інстытута А.М.Алпееў — адзін з нямногіх, хто ўсведамляе, што ўказаная накіраванасць у рашэнні праблем адукацыі ў краіне мае вялікую эмацыянальную змястоўнасць. Яна актуальная ў нашы дні, калі сістэма адукацыі ўсе яшчэ глыбока не закранае нацыянальныя пачуцці студэнцтва.

Я акцэнтую ўвагу на гэтым пытанні таму, што ў структуру нацыянальнай самасвядомасці асобы ўваходзяць не толькі навуковыя веды аб сутнасці і тэндэнцыях нацыянальнага развіцця, атрыманыя ў працэсе вывучэння сучаснай тэорыі нацыі і нацыянальных адносін, але і нацыянальныя па зместу і функцыях пачуцці грамадзянскага патрыятызму, якія з'яўляюцца ядром нацыянальнай самасвядомасці асобы. Вось чаму неабходна на аснове ведаў тэорыі нацыі і нацыянальных адносін, пазнання нацыянальна-гістарычнай рэчаіснасці нацыянальная "афарбоўка" псіхікі асобы студэнта. Па сутнасці гэта пытанне аб пранікненні нацыянальных ідэй у пачуцці, укараненні іх у псіхалогію асобы.

Побач з гэтым фарміраванне эмацыянальна-ацэначных, а тым больш пачуццёвых адносін, як вышэйшага прадукту эмацыянальнай сферы асобы, з'яўляецца неабходнай умовай фарміравання нацыянальнай самасвядомасці асобы студэнта. У тым ліку — сістэмы якасцей, якія характарызуюць яе як прадстаўніка нацыі.

Фарміраванне пачуццёвага ўзроўню нацыянальнай самасвядомасці студэнтаў разглядаецца як адзін з галоўных накірункаў гэтага віду выхавання, якое садзейнічае ўспрыманню асобай нацыянальных ідэй, ідэалаў, каштоўнасцей. Толькі стаўшы прадметам эмацыянальна-пачуццевых адносін, яны трансфармуюцца ў раэльныя матывы нацыянальна-значнай дзейнасці.

Гутарыў Пётр ШУБЯНОК.

Сямейны клуб "Настаўніцкай газеты"

СЕМ Я

Правы дзіцяці

Асяроддзе, якое трэба стварыць

Сям'я з'яўляецца першаасноўнай у фарміраванні сацыяльнага асяроддзя. Канвенцыя аб правах дзіцяці прызнае, што для поўнага і гарманічнага развіцця асобы дзіцяці неабходна расці ў сямейным навакольлі, у атмасферы шчасця, любові і разумення. Аднак няправільна арганізаванае выхаванне ў сям'і можа выклікаць дэструктыўныя (што выходзяць за межы індывідуальных варыяцый, якія лічацца "нармальнымі", прынятымі, дапушчальнымі ў культуры грамадства) паводзіны дзяцей, якія не вычэрпваюцца класічным разуменнем тэрміна "антысацыяльныя". Сюды адносяцца і тыя формы паводзін, якія знешне не знаходзяцца ў супярэчнасці з прававымі, маральна-этычнымі і культурнымі нормамі, але, разам з тым, парушаюць цэласнасць асобы, затрымліваюць яе развіццё ці робяць яе вельмі аднабаковай, сур'ёзна ўскладняюць міжасобасныя ўзаеміны, напрыклад, завышаная самаацэнка, аўтызм, фанатызм, прыстасавальніцтва.

У артыкуле 19 Канвенцыі аб правах дзіцяці гаворыцца, што дзяржавы-ўдзельніцы прымаюць усе неабходныя заканадаўчыя, адміністрацыйныя, сацыяльныя і асветніцкія меры з мэтай абароны дзіцяці ад усіх форм фізічнага ці псіхалагічнага насілля, знявагі і эксплуатацыі.

Даследаванні ў галіне сямейнага выхавання даюць магчымасць выказаць сцвярджэнне, што ёсць пэўная адпаведнасць паміж некаторымі тыпамі выхавання і відамі дэструктыўных паводзін. Спынюся коратка на тыпах выхавання, якія супярэчаць Канвенцыі аб правах дзіцяці, якія змяшчаюць у сабе вялікую рызыку развіцця той ці іншай формы ненармальных паводзін дзіцяці.

Гіперапека. Гэты тып выхавання характарызуецца перабольшаным, дробязным клопатам аб дзецях. Ім не даецца магчымасці самастойна прымаць рашэнні, спраўляцца з цяжкасцямі, пераадольваць перашкоды. Усё за дзяцей выконваюць бацькі, блізкія. А потым дзеці сутыкаюцца з цяжкасцямі рэальнага жыцця, не маючы неабходных навыкаў іх пераадолення, церпяць няўдачы, якія ў выніку прыводзяць да з'яўлення пачуцця няўпэўненасці ў сабе, развіцця стану, што ў псіхалогіі называецца комплексам непаўнацэннасці.

Прад'яўленне празмерных патрабаванняў. Гэты тып выхавання ў многім процілеглы выхаванню па тыпу гіперапекі. Ад дзяцей патрабуюць вельмі шмат: парадку, дысцыпліны, дакладнага выканання сваіх абавязкаў. Дзіця ставіцца ў пазіцыю дарослага, і як ад дарослага ад з яго і патрабуюць. Дасягненне поспеху становіцца самамэтай, пакутуе духоўнае развіццё, фарміраванне ўяўленняў аб гуманістычных каштоўнасцях. Як варыянт такога выхавання з'яўляецца "стаўка на лідэра", калі спалучаюцца павышаныя патрабаванні з незадаволенасцю бацькоў любымі вынікамі і адсутнасцю заахвочвання дзіцяці.

Выхаванне ў сем'ях, дзе цяжка спрагназаваць эмацыянальныя рэакцыі. У гэтым выпадку гаворыцца пра бацькоў, схільных да нечаканых змяненняў настрою і спалучэння іх з агрэсіяй да дзяцей. Адсутнасць пастаяннасці прыводзіць да таго, што дзеці адчуваюць сябе няўпэўнена, у іх адсутнічае пачуццё эмацыянальнай перакананасці ў бацькоўскай любові. У выніку гэтага дзеці аказваюцца надзвычай нестабільнымі ў міжасобасных узаемінах.

Гіпаапека. Тут характэрна недастатковая ўвага да дзяцей. Магчымы розныя варыянты, у тым ліку і скрытая гіпаапека. Развіццю дэструктыўных паводзін спрыяе выхаванне ў няшчасных, няпоўных сем'ях. Дзеці такіх сем'яў засвойваюць адметны стыль паводзін, спецыфічную мараль узаемін.

Каб забяспечыць дзіцяці абарону і клопат, якія неабходны для яго дабрабыту, беручы пад увагу правы і абавязкі яго бацькоў, трэба асаблівую ўвагу надаць паляпшэнню сямейна-бытавых умоў, маральна-эстэтычнаму выхаванню, стымуляцыі творчых здольнасцяў, знаходжанню аптымальнага шляху самарэалізацыі, бесперапыннасці адукацыі дзяцей.

Вольга ШУРПАН,
кандыдат педагагічных навук,
дацэнт Брэсцкага дзяржаўнага
універсітэта імя А.С.Пушкіна.

Вясёлы настрой.
Фота Андрэя ШАЎЦОВА.

Сустрэча з горадам

Абразок

Ён прыехаў у горад. Незвычайна для самога сябе адчуваць, што жыццё змяняецца на ўласных вачах. Яму вельмі страшна, тым больш, што акрамя вакзала ён нічога не ведае. Канешне, яму даводзілася бываць у горадзе, але ж... Ён ездзіў сюды толькі з маці ці старэйшай сястрой, якія імкнуліся накупляць танных прадуктаў ды малым гарадскіх прысмакаў. Ён успомніў, як лёгка было хадзіць па незнаёмых вуліцах, заглядаць у крамы, едзіць на кірмаш, калі перад вачыма знаёмая постаць маці ці сястры. Ён карыў сябе, што ніколі не імкнуўся запомніць тую ці іншую мясціну. Нічога не зробіш, прыйдзецца неяк дабірацца. Ён ведаў, што інтэрнат знаходзіцца недзе каля вакзала. Толькі дзе? Прыйшлося спытаць. Больш-менш дакладна яму адказалі. Цяпер — "у падарожжа". У яго ледзь не закружылася галава, калі Ён глядзеў на несупынны людскі паток. Усе ідуць, бягуць, і куды толькі яны спяшаюцца, адкуль іх столькі ўзялося? Розум яшчэ некалькі год таму акрэсліў усё гэта адным словам — горад.

...Здаецца, Ён нарэшце прыйшоў. Перад ім... ах, Божа мой, адзінаццаціпавярховая будынінаінтэрнат. На нейкі момант Ён спыніўся і прыгадаў малодшага Міколку і лепшага сябра Віцьку, які застаўся працаваць у вёсцы. Напэўна, яны вельмі пазайздросцяць яму, калі даведаюцца, дзе ён будзе жыць. Ён нават адчуў сябе даўно дарослым і самастойным чалавекам, які не што сабе, а будзе жыць і вучыцца ў горадзе! Паглядзеўшы на гадзіннік, Ён падхапіўся і пакрочыў далей, у інтэрнат...

Першая ноч

Заснуць Ён не мог. Круціўся ў ложку, зрэдку пазяхаў, глядзеў, як бесклапотна спяць яго новыя знаёмыя хлопцы. Як толькі яны спяць?! Няўжо яны не хвалююцца гэтак жа, як Ён?.. Дзіўна. Ціха стукае гадзіннік... Напэўна, ужо шмат часу... Трэба спаць... Спіць...

Сон

Ён бяжыць, спяшаецца хутчэй убачыць Віцьку! Уся яго істота напоўнілася моцным хваляваннем. Трэба расказаць, няхай ён паслухае! У думках Ён неаднаразова ўяўляў, як пачне апавядаць, як будзе, зачараваны, сядзець сябар і слухаць, слухаць, нават, можа, зайздросціць.

Потым усё знікла. Ён бачыў ужо іншае, але не менш хвалюючае і прыемнае. Вось ідзе малады чалавек, малады спецыяліст. Ды гэта ж ён сам! Строгі цёмна-сіні касцюм, дыпламат з неабходнымі паперамі, пачуццё годнасці і гонару за самога сябе. Ён ідзе ўладкоўвацца на работу! Шэры натоўп людзей зусім не палохае, як раней, а на хуткія аўтамабілі Ён не звяртае ніякай увагі. Раптам насустрач выбегла аднекуль з людскога натоўпу тая, якую Ён неаднаразова, саромеючыся самога сябе, маляваў у марах. Як жа хутка ўсё ідзе! Ён і яна. Абавязкова так, не інакш. І работа, і жонка, і дзеці. І жыццё...

Ён яшчэ спіць. Бяжыць хвілінка за хвілінкай, адлічваючы для хлопца гадзіны, мары і рэальнасць, святы і шэрыя будні...

Вольга ДУБОВІК.

Жыццёвае

І будуць шчаслівыя

Аляксей Кузьміч прыбег да іх у аддзел, зразумела, у канцы рабочага дня.

— Дзяўчынкі, мілыя, залатыя, выручайце! Усё-такі канец месяца. Ды і працы тут на дзесяць хвілін.

Позіркі жанчын у пакоі звярнуліся, вядома, на Аленку. Зразумела ж, у іх мужы, дзеці, а ёй, халасцячцы, якая розніца, калі дадому прыйсці. Аксана Пятроўна пачала размову так быццам маці родная:

— Аленка, выручы нас яшчэ раз. Я б засталася, але ў мяне на вячэру нават хлеба няма. Мае галодныя мужчыны з працы вернуцца і з'ядуць мяне, як піраньі.

— Добра, Аксана Пятроўна, ідзіце карміце сваіх сыноў і мужа, — Алена надзела акуляры і села да камп'ютэра. — Давайце Вашы паперкі, Аляксей Кузьміч.

Дзесяць хвілінач ак расцягнуліся, натуральна, на паўтары гадзіны.

Аляксей Кузьміч ледзьве не скакаў ад захаплення:

— Вось дык малайчына! А я думаў, гэта справа гадзіны тры зойме.

— Нехта прасіў усяго дзесяць хвілінач ак, — стомлена пажартавала Аленка.

— Алена Сяргееўна, з мяне прычытаецца!

— Ну-ну, на тым свеце вугалькамі разлічыцеся, — усміхнулася дзяўчына.

Яна паспела забегчы ў булачную перад самым закрыццём. "Так, Алена Сяргееўна, сёння ты малайчына, можаш папеставаць сябе любімым пячэннем".

Па дарозе ў інтэрнат Аленка з зайздрасцю паглядвала на шчаслівых уладальнікаў сабак, якія пачціва прагульваліся па вуліцы. О, рыжы, кучаравы кокер-спаніель! Нязбыўная мара дзяцінства. У маці алергія на сабачую поўсць, таму пра сабаку не магло быць і гаворкі. У студэнцкім інтэрнаце трымаць сабак забаранялася. А ў інтэрнаце завода, як толькі Аленка сказала пра сабаку, камендант падняла такі крык, што адразу стала зразумела: пакуль не будзе ўласнага жылля, давядзецца задавальняцца цацачнымі колі, якія сядзяць у яе на падушцы.

У пакоі Аленка хутка пераапранулася і накіравалася на кухню. Па дарозе яна глянула ў люстра і строга загадала сабе: "Не сутуліцца!" Гэта пачалося ў шостым класе. Аднойчы яна вельмі хутка рашыла цяжкую задачу па алгебры, з якой ніяк не мог справіцца Сярожка Кірэеў. "У, дылда!" — кінуў ён услед з раздражненнем. І тут Аленка ўпершыню заўважыла, што яна сапраўды на цэлую галаву вышэй за Сярожу і ўвогуле вышэй за ўсіх у класе. З таго часу пачала сутуліцца. Ёй хацелася сціснуцца, стаць як мага меншай. Нізкарослыя "дзюймовачкі" здаваліся дзяўчыне ідэалам прыгажосці. Аднойчы класны кіраўнік Вольга Іванаўна паклікала Аленку да сябе ў кабінет і доўга пераконвала ў тым, што высокі рост — гэта цудоўна: усе фотамадэлі і манекеншчыцы — высокага росту. Маці падыходзіла да гэтага пытання прасцей:

— Не гаруй, Аленка! Няхай недаросткі да цябе не падыходзяць!

З цягам часу хлопцы ў класе падраслі, некаторыя цяпер нават вышэй за Аленку. Ды і яе метр семдзесят пяць аказаліся не такой ужо страшнай вышынёй. Аднак звычка сутуліцца засталася.

Аленка прыгатавала каву, з камфортам уладкавалася на канапе. Вось яна, перавага самастойнага жыцця: ніхто не гаворыць, што піць каву нанач — шкодна. Цяпер самы час паслухаць любімых бардаў. Так, Разенбаум, Акуджава, Візбар — гэта добра, але ёй сёння патрэбны песні Веранікі Долінай:

Да, худо, друг мой, очень худо,
Мы все надеялись на чудо...

"Вось-вось, Алена Сяргееўна, і ты ўвесь час спадзяешся на цуд. Не круці, галубка, табе вельмі падабаецца рыжанькі Дзімка з суседняга аддзела. Ды і ён паглядвае зацікаўлена. Сёння зноў сутыкнуліся з ім у калідоры, але загаварыць так і не рашылася. Не, усё ж першым загаварыць павінен ён. І ўвогуле, можа, гэта ёй толькі здаецца, што яна Дзімку падабаецца. Ён жа ростам малаваты. Раптам таксама думае пра сябе: "У, дылда". Цікава, а што ён зараз робіць?"

А Дзімка ў гэты час старанна выціраў лапы рыжаму кокер-спаніелю Джэку, з якім ён толькі што вярнуўся з прагулкі.

— Ну, што, хлопцы, будзем піць гарбату з цукеркамі? — смеючыся, запыталася маці.

Джэк нецярпліва замітусіўся.

— Мамачка, ты цудоўна ведаеш, што цукеркі Джэку есці нельга. Няма чаго абнадзейваць чалавека.

— Так ужо і чалавека? Ладна, я яму рагу прыгатавала. А ты ідзі і пі сваю каву. Што за шкодная прывычка — каву нанач піць!

— Затое не п'ю этылавы спірт, — пажартаваў Дзімка.

Пасля кавы можна і часопісы пагартаць. Глядзі, а гэтая дзяўчына на фотаздымку падобна да Аленкі. "Стоп, Дзмітрый, нешта апошнім часам табе ўсе падобнымі да Аленкі здаюцца. Вочы ў яе якія: то шэрымі здаюцца, то блакітнымі... Колькі разоў даваў сабе слова запрасіць яе ў кіно, і вось сёння зноў не рашыўся. Трэба ж было ўрадзіцца такім нізкарослым! Маці заспакойвае, што, маўляў, Ясенін ростам быў 158 сантыметраў. Дык гэта ж Ясенін! Яшчэ б з Напалеонам параўнала".

Што ж, самы час паслухаць любімых бардаў. Так, Акуджава, Разенбаум, Візбар — гэта добра, але сёння, Джэк, мы паслухаем Вераніку Доліну:

А чуда что-то нет покуда,
А чуда не произошло...

Але ж гэта толькі пакуль не адбылося. А вось праз некалькі дзён адбудзецца абавязкова. Яны сустрэнуцца — рыжанькі Дзімка і шэравокая Аленка. І зразумеюць, як ім добра разам. А рост — гэта такая дробязь, і ён не мае ніякага значэння для дзвюх блізкіх душ. І будуць яны шчаслівыя.

Галіна КАПЕЦКАЯ,
настаўніца гімназіі
Светлагорска.

Падумаем разам

"Акуна матата", альбо Канфлікт узростаў у стылі "бацькі і дзеці"

Ці шмат у Барысаве знойдзецца сем'яў, дзе ўсё добра ў адносінах паміж бацькамі і дзецьмі? Праблема, якая з'явілася, трэба думаць, у незапамятныя часы, з моманту ўзнікнення роду чалавечага, набывае ўсё большую сацыяльную значнасць і рэзкасць праяўлення. Гэта факт нашага жыцця. З сумам мы назіраем, як нашы дзеці, яшчэ не паспеўшы паставіць усе кропкі над "і" ў канфліктах паміж намі і імі, тварам да твару сутыкаюцца з яшчэ большымі цяжкасцямі ў адносінах са сваімі дзецьмі. Мы шукаем дапамогі ў педагогаў і псіхолагаў, нярэдка нават у супрацоўнікаў праваахоўных органаў. Але "перадавая" гэтых адвечных супярэчнасцей заўсёды была і застаецца ў сям'і.

"Акуна матата", якую нядаўна правялі педагогі і псіхолагі ў сярэдняй школе № 20 Барысава, не ў стане поўнасцю вырашыць гэтую праблему. Такую мэту арганізатары, зразумела, і не ставілі. Але сустрэча вучняў восьмых класаў розных школ горада і іх бацькоў, востры дыялог паміж імі, які пры неабходнасці карэкціравалі педагогі, далі магчымасць прадстаўнікам розных пакаленняў сысціся, як кажуць, з адкрытым забралам.

Канешне, дзеці не ўмеюць так выразна фармуляваць думкі, знаходзіць дастаткова важкія аргументы ў абарону свайго пункту гледжання, але на іх баку непасрэднасць і адчуванне, што з імі — будучыня. Як і можна было прадбачыць, прыгожага маналогу ні ў кога з падлеткаў не атрымалася, калі не лічыць Анатоля Гомана, вучня 8 класа сярэдняй школы № 20. Затое было шмат эмацыянальных рэплік, якія часам выклікалі ў бацькоў відавочнае абурэнне. Гэта толькі падкрэслівала, што канфлікт "бацькоў і дзяцей" ёсць амаль у кожнай сям'і.

Прыводжу некаторыя выказванні васьмікласнікаў: "Бацькі нас не разумеюць", "Яны кажуць, што мы — дзеці", "Бацькі забараняюць рабіць тое, што мы хочам", "Праблемы дарослых нас не датычаць", "Навошта нам разумець бацькоў?"

Як вы думаеце, што сказалі ў адказ прадстаўнікі "блока бацькоў"? Так, яны гаварылі пра тое, што забяспечваюць сваіх дзяцей і маюць права чакаць за гэта пэўнага прызнання. Так, яны вельмі заняты на працы і хатнімі справамі. Так, нешта падобнае ў адносінах з бацькамі было і ў іх, канфлікт не новы. Вядома, яны любяць сваіх дзяцей, хочуць ім дабра, спрабуюць іх зразумець, дапамагчы, таму разлічваюць на разуменне і пасільную дапамогу сыноў і дачок.

Усё правільна. Сказанае ішло ад сэрца. Але было такое адчуванне, што бацькі абараняюцца. Дзеці слухалі. Але ці чулі? Відаць, усё гэта для іх не было навіной. Гэта і яшчэ падлеткавы максімалізм, непрыманне таго, што ідзе, як ім падаецца, уразрэз з іх інтарэсамі, у першую чаргу і сведчыць: дзеці ёсць дзеці, нягледзячы на тое, што лічаць сябе дарослымі.

Прагучала споведзь бацькі, які ўжо стаў дзядулем. Багаты бацькоўскі досвед, народжаны, магчыма, і памылкамі, даў яму магчымасць зрабіць адну з галоўных у ягоным жыцці выснову: галоўны шлях у вырашэнні канфлікту бацькоў і дзяцей — узаемная павага. Толькі так можна дасягнуць разумення. Гэта складана, але неабходна.

А што ў нашым жыцці проста? Цяжка быць бацькамі, асабліва добрымі. Але хіба лёгка быць падлеткамі, калі столькі незразумелага, столькі спакус вакол, а жыццёвага вопыту няма і ўсё — упершыню?

Мы, старэйшае пакаленне, канешне, мудрэйшыя за сваіх дзяцей. Амаль заўсёды толькі ад нас залежыць, каб яны не трапілі ў бяду. Нехта не згодны? Тады прапаную наступныя пытанні, складзеныя псіхолагамі, адказаўшы на якія станоўча, смела можаце сцвярджаць: я зрабіў (зрабіла) усё для таго, каб быць сапраўдным бацькам ці маці.

Ці гаворыце вы свайму дзіцяці спагадлівыя словы, ці ставіцеся са шкадаваннем, каб умацаваць у ім пачуццё, што яго любяць? Ці шчыры вы хваліце і падтрымліваеце сваіх сына ці дачку, каб развіць у іх пачуццё ўласнай значнасці? Ці ўдзяляеце вы час сваім дзецям, каб развіць у іх пачуццё, што яны патрэбны? Безагаворачная любоў да дзіцяці фарміруе ў ім упэўненасць ва ўласнай важнасці. Вы любіце сваіх дзяцей без усякага разліку на аддачу?

І яшчэ. Праяўляючы адказнасць у дачыненні да дзяцей, вы прывучаеце іх саміх быць адказнымі, развіваеце ў іх пачуццё самадысцыпліны і самакантролю. Ваш аўтарытэт праяўляецца з любоўю. І толькі пры такой умове вы створыце рамкі для прыняцця падлеткамі правільных рашэнняў, прывучыце іх рабіць самастойны выбар.

Вось як усё "проста". Так што, як кажуць, дапамагай вам Бог, бацькі!

Алена РАМАНАВА.

Экспрэс-падручнік

Чалавек. Грамадства. Дзяржава

Вучэбны дапаможнік для 9 класа агульнаадукацыйнай школы з беларускай мовай навучання пад рэдакцыяй доктара філасофскіх навук прафесара Ю.А.Харына

(Праця г. Пачатак у №№ 3, 4, 8, 11, 21.)

§ 9. Чалавек у сям'і

Грамадства ў мініяцюры

У сацыяльным плане **сям'я** - *гэта заснаванае на шлюбе ці кроўнай роднасці аб'яднанне людзей, якія звязаны паміж сабой агульнасцю быту, узаемнай маральнай адказнасцю і ўзаемадапамогай. Афіцыйнае прызнанне сям'і пачынаецца з рэгістрацыі шлюбу. Шлюбам называюць сацыяльную форму адносін паміж мужчынам і жанчынай.* Праз шлюб у грамадстве ўпарадкоўваецца палавое жыццё. Устанаўліваюцца сямейныя і бацькоўскія правы і абавязкі.

Сям'я і шлюб узніклі яшчэ ў першабытным грамадстве. Гістарычна першай была *кроўна-родная сям'я*. Яна паклала канец неўпарадкаваным палавым адносінам паміж мужчынай і жанчынай. У ёй забараняліся палавыя кантакты паміж пакаленнямі, бацькамі і дзецьмі. На змену гэтай сям'і прыйшла групавая сям'я, у якой выключаліся палавыя кантакты ўжо паміж унутрывантробнымі братамі і сёстрамі. Такім чынам, у такой сям'і абмяжоўвалася кровазмяшэнне, якое не давала паўнацэннага патомства. Тэндэнцыя па звужэнню кола палавых партнёраў у сям'і прывяла да ўзнікнення *парнай сям'і*, у якой адзін мужчына жыве за адной жанчынай. Але ў перыяд радавога ладу такая сям'я часта распадалася, таму што яна яшчэ не была гаспадарчай ячэйкай, ёй было цяжка падтрымліваць хатнюю гаспадарку. Асноўнай гаспадарчай ячэйкай у гэты перыяд быў род.

З разлажэннем радавога ладу ўзнікае першая ўстойлівая форма *манагамнай* (аднашлюбнай) сям'і - *вялікая патрыярхальная сям'я* на чале з бацькам. Гэта адбылося з-за змяніўшыхся эканамічных умоў. Развіццё жывёлагадоўлі і земляробства, ганчарнай справы, выраб больш дасканалых прылад працы садзейнічалі росту багацця, якое пачало назапашвацца ў адной асобнай сям'і. Паколькі гэтымі віламі дзейнасці займаліся галоўным чынам мужчыны, іх роля ў сям'і стала ўзрастаць. Атрыманне спадчыны пачынае праходзіць па бацькоўскай лініі, скасаванне шлюбу становіцца прывілеяй мужа.

У вялікай патрыярхальнай сям'і жыло некалькі малодшых пакаленняў са сваімі сем'ямі. Яны сумесна апрацоўвалі палі, мелі агульны даход і г.д. Вялікая патрыярхальная сям'я, якая ўзнікла на эканамічным падмурку, становіцца самастойнай вытворчай ячэйкай грамадства. Патрыярхальная сям'я ў розных яе формах захавалася ў многіх народаў і пры феадалізме. На Палессі, напрыклад, такія сямейныя абшчыны ці, як іх называлі, дварышчы існавалі яшчэ ў XVI - XVIII стст.

Манагамная сям'я пры радавым ладзе не была яшчэ плодам індывідуальнага палавога кахання. Яна была заснавана на эканамічных умовах. Шлюбы ў ёй заключаліся па разліку.

У сярэдневякоўі з развіццём маральных і духоўных каштоўнасцей паяўляюцца рыцарскія адносіны да жанчыны - рамантычнае каханне. Дзеля Цудоўнай Дамы рыцар гатовы быў ісці на найвялікшыя ахвяры і подзвігі. Але, хоць рыцар і пакланяўся даме сэрца, тым не менш ён не бачыў у ёй чалавека, роўнага сабе. Рамантычнае каханне часцей за ўсё ўзнікла не ў шлюбе, а па-за ім.

Індустрыялізацыя, якая пачалася ў Новы час, разбурыла характэрную для сярэдневякоўя сувязь паміж сям'ёй і вытворчасцю. Большасць сем'яў ужо складалася з мужа, жонкі і іх дзяцей. Жанчына з-за вытворчай неабходнасці ў значнай ступені была вызвалена ад хатняй гаспадаркі і ўцягнута ў прафесійнае, грамадска-палітычнае і культурнае жыццё. Яна стала эканамічна, сацыяльна і духоўна самастойнай і мела ўжо права выбару мужа. *Шлюб з эканамічнага саюзу ператварыўся ў маральна-прававы, заснаваны на каханні і асабістым выбары.*

Нашто патрэбна сям'я людзям, грамадству, дзяржаве? Як першасная ячэйка грамадства сям'я выконвае важныя функцыі. Перш за ўсё яна забяспечвае патрэбнасці мужчын і жанчын у шлюбным жыцці, у бацькоўстве, у выхаванні дзяцей. Акрамя функцыі ўзнаўлення чалавечага роду, у сям'і адбываецца гаспадарча-бытавая дзейнасць. Тут дзеці праходзяць першыя этапы сацыялізацыі, авалодваюць роднай мовай, далучаюцца да культуры, засвойваюць нормы паводзін у грамадстве, яго норавы і трыдыцыі.

У залежнасці ад роднасных сувязей вылучаюцца розныя тыпы сем'яў. Найбольш распаўсюджаным тыпам з'яўляецца простая, ці нуклеарная, сям'я. Яна складаецца з мужчыны і жанчыны з дзецьмі, якія яшчэ не ўзялі шлюб. Калі хтосьці з дзяцей у сям'і сам заключае шлюб, тады ўтвараецца вялікая, ці складаная сям'я. Яна можа ўключаць тры і больш пакаленняў, якія жывуць разам і звязаны агульнай гаспадаркай.

Вузы Гіменэя

Грэчаскі і рымскі бог шлюбу Гіменэй ляціць на сваіх беласнежных крылах наперадзе шлюбных шэсцяў. Ярка гарыць полымя яго шлюбнага факела. У час вяселля дзяўчаты хорам заклікаюць і моляць Гіменэя, каб той бласлявіў шлюб маладых і спаслаў ім радасць у іх жыцці.

«Горка!» - крычаць на вяселлях маладым і просяць падсаладзіць. Гэтым самым маладым як быццам бы гавораць, што ў выпадку якіх-небудзь засмучэнняў у іх доўгім шлюбным жыцці ёсць вось гэты верны сродак.

Дрэнна, калі з першых дзён у сям'і пачынаюцца канфлікты. А звязаны яны часта з безадказнымі адносінамі маладых людзей да яе стварэння. Таму самым важным момантам, які папярэджвае саюз двух сэрцаў, з'яўляецца выбар мужа (жонкі). Перш чым заключыць гэты саюз, неабходна высветліць, наколькі шчырыя і чыстыя вашыя пачуцці. Ваш шлюб засноўваецца на каханні, разліку ці проста: «Зцерпіцца - злюбіцца»? Гэта не простыя пытанні, таму што ад іх будзе залежаць глыбіня інтымных перажыванняў. У шлюбе па каханні інтымнае жыццё будзе вялікім шчасцем. А калі ён заснаваны на разліку ці легкадумнасці - яно стане простым, часам непрыемным абавязкам. Палавая дысгармонія - частая, калі не галоўная, прычына здрады і скасавання шлюбу.

Пры заключэнні шлюбу трэба даведацца таксама і пра такія негатыўныя прывычкі, як ужыванне алкаголю, курэнне. П'янства мужа і жонкі - адна з галоўных прычын канфліктаў у сям'і. А якую шкоду наносіць будучаму патомству курэнне і ўжыванне алкаголю маці!

Уступленне ў шлюб - не толькі радасная, але і адказная падзея. У сям'і выхоўваюцца дзеці. Аказваецца ўзаемадапамога. Суместа арганізуюцца вольны час і адпачынак. Таксама сумесна вядзецца хатняя гаспадарка. *Сям'я* - эканамічна незалежная ячэйка грамадства. Закаханым трэба памятаць пра ўсё гэта.

Сямейнае жыццё напаўняецца радасцю і шчасцем, калі муж бачыць сваю каханую жаноцкай, прывабнай, добрай, шчырай, чулай. А жонка ўвесь час адчувае прысутнасць ў доме моцнага і клапатлівага мужчыны, сумленнага, бескарыслівага, справядлівага.

Норавы сям'і

Для ўмацавання шлюбу не меншае значэнне маюць узаемаадносіны маладой сям'і з бацькамі. Трэба ўважліва аднесціся да нораваў, парадкаў сям'і, у якую вы ўваходзіце. Падумайце пра тое, як лепш «упісацца» ў іх, магчыма, трэба прапанаваць нешта са звычаяў і традыцый сваёй сям'і.

Неабходна таксама лічыцца і з псіхалагічнымі асаблівасцямі людзей старэйшага пакалення, асабліва пажылых. З узростам людзям усё больш цяжка мяняць свае погляды на жыццё. Адсюль узнікае праблема «бацькоў і дзяцей». Бацькі не могуць так хутка «ісці» за жыццём, як дзеці. Але ў старэйшага пакалення ёсць чаму павучыцца. Гэта яго жыццёвы вопыт. Ён абапіраецца на адвечныя, агульначалавечыя каштоўнасці - любоў да працы, да Радзімы, да дзяцей, цярплівасць, велікадушнасць.

У любых сям'ях бацькі заўсёды галоўную ўвагу надавалі навучанню дзяцей розным працоўным навыкам. Выхоўвалі нецярплімасць да ргільдзяйства, пагарду да хлусні. Бацькі таксама вучылі дзяцей сумленнасці, справядлівасці, дабрыні. Гэтыя духоўныя каштоўнасці павінны быць асновай і вашай сям'і.

Трываласць сям'і залежыць і ад характару правядзення сямейнага вольнага часу. Праводзіць час разам не азначае: «будзь толькі са мной», «ад мяне ні на крок». Часам каму-небудзь з вас захочацца пабыць аднаму, паразважаць. У вашага спадарожніка жыцця могуць быць некалькі іншыя інтарэсы і захапленні. Пазнаёмцеся з імі. Гэта дапаможа вам лепш зведаць адзін аднаго. Не адмаўляйце па магчымасці жонцы (мужу) у сумесным правядзенні вольнага часу. Бо частыя адмовы паступова могуць перайсці ў звычку, і вы не заўважыце, як вашы інтарэсы і погляды на жыццё разыдуцца і ў адносінах у сям'і ўзнікне трэшчына.

Вывады. 1. *Сям'я - першасная ячэйка грамадства.* 2. *Шчаслівы шлюб і трываласць сям'і засноўваюцца на каханні, раўнапраўі, павазе да аднаго, засваенні жыццёвага вопыту старэйшага пакалення.*

Слоўнік

Вузы - тое, што звязвае, аб'ядноўвае.

Звычай - агульнапрыняты парадак, правілы грамадскіх паводзін, якія ўстанавіліся традыцыйна.

Манагамія - аднашлюбнасць.

Нораў - звычай, уклад грамадскага жыцця.

1. Што такое шлюб і сям'я? У чым іх розніца?
2. Якія функцыі сям'і?
3. Як быць у сям'і шчаслівым?

Практыкум

Падумайце

Ці ведаеце вы, у якім узросце людзі маюць права заключаць шлюб і ў якіх выпадках не дапускаецца заключэнне шлюбу згодна з Кодэксам аб шлюбе і сям'і Рэспублікі Беларусь?

Погляд псіхолага

Зусім не прыдатныя да стварэння нармальнага сямейнага жыцця злачынцы, алкаголікі, рэлігійныя фанатыкі, рэчавісты, эгаісты. Заганы губяць у чалавека адну за адной яго станоўчыя якасці.

Рэлігійны фанатык цалкам прысвячае сябе служэнню Богу, для людзей, у тым ліку і самых блізкіх, яго не застаецца.

Рэчавіст усе свае думкі канцэнтруе на матэрыяльных дабротах. Людзі для яго - толькі прылады, інструменты, з дапамогай якіх ён назапашвае прэстыжныя рэчы.

Нельга назваць шлюбам саюз двух скнар. Шлюб, сям'я маюць зусім іншае прызначэнне.

Эгаіст блізкі па духу рэчавісту. Клапаціцца пра іншых, супрацоўнічаць з іншымі ў агульных інтарэсах сям'і ён не здольны. Сямейныя ролі яму недаступныя. У любой з іх ён можа быць толькі спажыўцом, толькі тым, хто бярэ.

М.Р.Юркевіч

Што такое сямейныя ролі? Чаму, на погляд псіхолага, эгаісты, алкаголікі, рэчавісты і да т.п. не здольны іх выконваць?

Кодэкс аб шлюбе і сям'і Рэспублікі Беларусь
(са зменамі і дапаўненнямі на 1 студзеня 1998 г.)

АРТЫКУЛ 16. Шлюбны ўзрост устанаўліваецца з 18 гадоў. У асобных выключных выпадках выканкамы пасялковых, раённых, гарадскіх саветаў народных дэпутатаў могуць зніжаць устаноўлены шлюбны ўзрост.

АРТЫКУЛ 18. Правы і абавязкі мужа і жонкі ўзнікаюць з часу рэгістрацыі шлюбу ў дзяржаўных органах запісу актаў грамадзянскага стану (ЗАГС).

Прыслухаемся

Шлюбны саюз - першая ступень чалавечага грамадства.

Цыцэрон

Залежнасць жыцця сямейнага робіць чалавека больш маральным.

А.С.Пушкін

Ажаніцца - гэта азначае напалову зменшыць свае правы і ў два разы павялічыць свае абавязкі.

А.Шапенгаўэр

Усякі шлюб, які мае ў аснове адно асабістае шчасце, не можа не быць прычынай разладу.

Л.М.Талстой

Жыць у шлюбе... - гэта вялікая, ні з чым не параўнальная праца, духоўная праца, напружанне. Дзеля гэтага патрэбна вялізная духоўная культура, духоўная падрыхтоўка, школа мудрасці.

В.А.Сухамлінскі

Прырода, калі стварыла людзей такімі, якія яны ёсць, падаравала ім вялізнае суцяшэнне да шматлікіх няшчасцяў, надзяліўшы іх сям'ёй і радзімай.

У.Фаскала

Што можна прачытаць

Кочетов А.И. Начало семейной жизни. Мн., 1987.
Ліцвінка Васіль. Святы і абрады беларусаў. Мн., 1997.
Никольский Н.М. Происхождение и история белорусской свадебной обрядности. Мн., 1956.

Вясна не за гарамі.

Малюнак Алега ПАПОВА.

Парады для жанчын

Правілы шчаслівага сямейнага жыцця

Каб жыць з мілым у згодзе, неабходна памятаць усяго толькі пяць правілаў.

1. Давярайце свайму мужу. Калі ён гаворыць, што падарыў сакратарцы кветкі, таму што ў яе быў дзень нараджэння, значыць, так яно і было. І не патрэбна падазраваць яго ў няверпасці, шпіёніць, устройваць сцэны рэўнасці. Большасць жанчын сцвярджае, што палічылі б за лепшае не ведаць пра прыгоды мужа. Дык навошта ж ускладняць сабе жыццё?

2. Не прыдзірайцеся да дробязяў. Вельмі часта за падобнымі прыдзіркамі хаваецца больш глыбокае пачуццё крыўды: ты раскідваеш рэчы, таму што не паважаеш маю працу, мне ж потым даводзіцца іх прыбіраць. Не папярэджваеш пра сваё позняе вяртанне — значыць, табе напляваць на тое, што я хвалююся.

Пастарайцеся нейтралізаваць праўдзівыя прычыны нязгоды: навучыцеся не звяртаць увагі на беспарадак, не сядзіце склаўшы рукі, чакаючы мужа па вечарах. Наадварот, прыдумайце для сябе сістэму заахвочванняў: калі ён не патэлефануе, я пайду ў магазін і куплю новую блузку (нарэшце схаджу ў госці да сяброўкі, у кіно, на дыскатэку).

3. Не крыўдзіцеся, калі ён аказвае вам мала знакаў увагі. Мужчыны лічаць, што іх вернасць, пастаянства і зарплата, якую рэгулярна прыносяць дамоў, куды важней, чым ружы, якія праз пару дзён завянуць, ці пададзенага ў прыхожай паліто. Так лічаць усе мужчыны.

Розніца толькі ў тым, змог ім хто-небудзь патлумачыць, што для жанчыны падобныя дробязі вельмі важныя, ці не.

4. Не крытыкуйце. Мужчыны вельмі самалюбівыя. Сваім бурчаннем, незадаволенасцю вы толькі прымусіце яго абараняцца — адстойваць асабістую справядлівасць.

5. Не перашкаджайце, калі ён працуе. Кар'ера для мужчыны — святое. У рэшце рэшт усе яго старанні ўзнагародзяцца больш высокай пасадай і зарплатай. І ўсё гэта зноў жа для вас.

Падрыхтавала
Аліна ЯНКОЎСКАЯ.

Цікаўным

Перац для радасці і сыр для весялосці

Аказваецца, самыя простыя прадукты моцна ўплываюць на наш унутраны стан. Як?

* **Бананы** — маленькі цуд, які пазбаўляе ад дэпрэсіі. Гэтыя жоўтыя фрукты ўтрымліваюць у сабе алкалоід харман, аснова якога складае "наркотык шчасця" — мескалін. Пасля ўжывання бананаў чалавек пачынае адчуваць сябе намнога лепей, калі ён хандрыў — вяртаецца да нармальнага душэўнага стану.

* **Памідоры** дапамагаюць справіцца з... сарамлівасцю. Яны ўтрымліваюць у вялікай колькасці пэўнае рэчыва, якое па дзеянні нагадвае сератанін. Памідоры называюць "яблыкамі кахання".

* **Карыца** дорыць здавальненне. Яшчэ ў Старажытным Егіпце яе дабаўлялі ў аладкі, водар гэтай спецыі аказвае моцнае эратычнае дзеянне.

* **Пятрушка** — трава мужнасці. У Старажытным Рыме гладыятарам перад боем давалі пятрушку. Яна, як лічылася, падвойвала сілы і мужнасць. Пятрушка ўтрымлівае шмат вітаміну С, а таксама мультывітаміннае рэчыва апіол.

* **Цыбуля** — аспірын з градкі. Эфірнае масла алікін валодае тым жа дзеяннем (болесуцяшальным, гарачкапаніжальным), што і лекі. Стары сродак ад галаўнога болю і ламоты ў целе — гарачы сок цыбулі.

* **Масла** умацоўвае нервы. Калі вы некалі прытрымліваліся дыеты, ваш настрой, напэўна, быў не самым лепшым. Гэта таму, што вы адмаўлялі сабе ў масле — бальзаме для нерваў.

* **Перац** чылі ці проста перац дорыць адчуванне ўздыму. Асноўны кампанент чылі — капсацын, перцу — гіперын. Гэта яны ствараюць у роце "пажар". Але тое, што ўспрымаем проста як "вельмі вострае", на самой справе мае ўласцівасць пазбаўляць болевых адчуванняў. Дзякуючы псеўдаболю, які выклікае перац, мозг выпрацоўвае апіат.

Сыр весяліць. Настрой уздымаюць амінакіслоты, якія ў ім утрымліваюцца.

Падрыхтавала
Яна БУДНІЦКАЯ.

Праграма тэлеперадач на тыдзень

ПАНЯДЗЕЛАК, 26 ЛЮТАГА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.35 Навіны. **8.00** Рэзананс.
9.15 Тэлебарометр.
9.30 Здароўе. [illegible]
10.00 "Уварванне на Зямлю". Серыял (Вялікабрытанія).
11.15 "Усе мае дзеці".
12.05 "Новыя прыгоды гномаў". Мультсерыял. 1-я і 2-я серыі.
13.15 "Дамы запрашаюць кавалераў". Мастфільм.
14.35 Урокі [illegible]
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 Фільм — дзецям. "Пунсовыя ветразі".
16.35 "Маленькія жывёлы". Дак. фільм.
16.40 Тэленавігатар.
17.00 "Усе мае дзеці".
18.15 Палітычныя дыялогі.
18.45 Зона Ікс.
19.00 Х. Уокен у камедыйным баевіку "Бывай, Таледа" (ЗША). **20.40** Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Правы чалавека: позірк у свет.
21.50 "Фініс прадстаўляе..." "Уварванне на Зямлю".
22.40 Стадыён.
23.05 Планета "АРТ".
23.50 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.25 Навіны. **8.15** "Паветраныя замкі". Серыял.
9.15 Поле цудаў.
10.10 "З лёгкай парай!"
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра. "Кацярына II у парку".
14.20 Зорная гадзіна.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** Мультсерыял "Пакемон". **15.45** "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі". Серыял. **17.25** "Іншыя людзі". Спецрэпартаж.
17.45 Чакай мяне.
18.40 "Хто хоча стаць мільянерам?"
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Серыял "X-files".
22.40 Погляд.
23.40 Серыял "Чалавек ніадкуль".

РАСІЯ

16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
16.30 "Том і Джэры". Мультсерыял.
16.40 Фільм "Маёр Віхр". 2-я серыя.
18.00 Серыял "Каханне.ru".
19.30 Мясцовы час. Весткі — Масква.
19.50 Вялікі рэпартаж РТР. Аркадзь Мамантаў. "Адваротны бок. Дзеці".
20.25 "Аншлаг" і К.
21.30 Міхаіл Жванецкі. "Простыя рэчы".
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 Дзяжурная часць.
23.00 "Рэпарцёр" з Міхаілам Дзегцяром. "Коні".
23.15 Архіўныя тайны. "Джэймс Бонд з Адэсы".
23.45 Спорт за тыдзень.
0.40 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Увага, чарапаха!". Маст. фільм.
9.00 У цяні геніяў.
9.35 Іграе камерны аркестр "Расійская камерата".
9.55 "А дольше всего продержалась душа". Дак. фільм.
10.40 "Бланш". Серыял.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Выкананне жаданняў". Маст. фільм.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Канікулы Баніфацыя". Мультфільм.
14.15 Сферы. **15.00** Навіны.
15.10 Серыял "Маленькі бадзяга".
15.35 Тэлеэнцыклапедыя.
15.50 Век маскоўскага эстампа. **16.15** Шалом.
16.40 "Бланш". Серыял.
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Свет авіяцыі".
18.05 "Культура па-за межамі". Італія.
18.30 Былое ў асобах. "Пушкінскія цені на Данскім".
19.10 Вячэрняя казка.
19.30 Навіны культуры.
19.50, 21.25 "Бальшавікі". Спектакль.
21.05 Пасля навін...
22.35 Ад кінаавангарда да відэаарта. "Спыніся імгненне...".
23.05 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.20 Крымінал.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.35 Мультфільм.
6.50 Тушыце святло.
7.50 Час быка.
7.55 "Вуліцы разбітых ліхтароў". "Інстынкт матылька".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.20 "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.30 Учора ў "Выніках".
12.45 Лялькі.
13.30 "Усяго".
14.00 Стары тэлевізар.
15.35 Дог-шоу "Я і мой сабака". **16.20** У запас.
16.40 Футбольны клуб.
17.40 Крымінал.
18.30 Герой дня.
18.55 "Расійская імперыя". Фільм Л. Парфёнава.
20.15 Прэм'ера НТБ "Адной чы ў Расіі".
21.50 Тушыце святло.
22.00 Серыял "Народжаны злодзеем". **23.05** Час быка.
23.20 Сёння апоўначы.
23.45 "Антрапалогія".

СТБ

6.00 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял.
6.30 "Яноты". Мультсерыял.
7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял.
7.30 "Анатомія зла". Гісторыя аднаго злачынства.
7.45 "Белы папугай".
8.30 "Віртуальны свет".
8.45 Фантастычны баявік "Месяцавы паліцэйскі".
10.35 Навіны "СТБ-168 гадзін".
11.05 Драматычны трылер "Загадкавы пасажыр".
13.20 Кінаафіша.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.15 Музыка на СТБ.
14.30 "Пляж". Серыял.
15.30 "Пахавальная каманда". Мультсерыял.
15.50 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял.
16.25 "Потым з'явіўся ты". Серыял.
16.55 "Дарма і Грэг". Серыял.
17.30 Навіны СТБ.
17.45 Музыка на СТБ.
18.00 "Грэсія". Серыял.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш". Серыял.
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Пароль — "Вечнасць". Серыял.
22.05 Містычны трылер "А цяпер не глядзі".
0.20 Навіны СНД.

АЎТОРАК, 27 ЛЮТАГА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь! **7.00,** 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.30 Навіны.
8.05 "Уварванне на Зямлю". Серыял.
9.15 "Тайны свет Алекс Мак". **9.45** Стадыён.
10.15 Дак. серыял "Гістарычныя расследаванні". Фільм "Апошняе падарожжа Гогаля". **11.10** "Усе мае дзеці".
12.00 "Адысея каманды Кухто". Тэлегульня.
12.30 Крымінальнае дасье.
13.10 [illegible] Прыгодніцкі фільм.
14.35 Сфера. Навукова-папулярная праграма.
15.00 Навіны (з сурдаперакладам). **15.10** "Чорны пірат". Мультсерыял.
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **16.05** "5x5".
17.00 "Усе мае дзеці".
17.30 Навіны—Мінск.
18.45 Зона Ікс.
19.00 "Хачу ў турму". Камедыя. **20.40** Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.05 "Уварванне на Зямлю". Серыял.
22.55 Ток-шоу "Будні". "Без наркотыкаў".
23.50 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.20 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Хто хоча стаць мільянерам?".
10.10 Пакуль усе дома.
10.45 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Цар гары.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** Мультсерыял "Пакемон". **15.45** "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі". Серыял.
17.25 Серыял "Усе падарожжы каманды Кусто".
18.00 Як гэта было. Рабаванне Сіці-Банка. Справа хакера Уладзіміра Левіна, 1995 год.
18.45 "Забойная сіла-2". Крэдыт даверу. Новы сезон.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Фільм "Гори, гори, моя звезда".
22.45 "Цывілізацыя".
23.35 Містычны трылер "Палтэргейст-3".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
8.15 Мая сям'я. "Чаго баіцца кожны мужчына".
9.25 "Адчыніце, міліцыя!". Дак. серыял.
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Том і Джэры". Мультсерыял. **16.35** Фільм "Маёр Віхр". 3-я серыя.
18.00 Серыял "Каханне. ru".
19.30 Мясцовы час. Весткі — Масква. **19.50** Камедыя "Непадатлівыя".
21.30 "Расія — пачатак". Прэм'ера дак. серыяла.
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 Дзяжурная часць.
23.00 Мужчына і жанчына. Людміла Нарусава.
23.50 Фільм "Жаночая справа".
1.40 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Антон Іванавіч злуецца". Маст. фільм.
8.55 Жонкі геніяў.
9.25 Э. Грыг. Нарвежскія танцы.
9.45 "Канстанцін Сіманаў". Дак. фільм. Частка 1-я.
10.40 "Бланш". Серыял.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Героі Шыпкі". Маст. фільм. Частка 1-я.
12.40 "Іграе Ф. Кемпф". Л. Бетховен. Саната 30.
13.00 "Усе астатняе жыццё". Дак. фільм.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Казка казак". Мультфільм.
14.15 Разам з Фафалем.
14.30 Рамантыка раманса.
15.00 Навіны.
15.10 Серыял "Маленькі бадзяга".
15.35 Тэлеэнцыклапедыя.
15.50 Маскоўскі эстамп.
16.15 Справа жыцейская.
16.40 "Бланш". Серыял.
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Ноу-хау".
17.55 "Расійскі кур'ер". Мцэнск.
18.20 А. Шнітке. Канцэрт для альта і сімфанічнага аркестра.
18.55 Вячэрняя казка.
19.05 "Ох, ужо гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Навуковы кіраўнік". Дак. фільм.
20.50 Пасля навін...
21.10 "Сцэнаграма".
21.35 "Гэтыя старыя любоўныя пісьмы". Частка 1-я. **22.40** "Руксанда". Мультфільм.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.20 Крымінал.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.35 Мультфільм.
6.50 Тушыце святло.
7.50 Час быка.
7.55 "Расійская імперыя". Фільм Л. Парфёнава.
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.20 "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.25 Фільм "Салёны сабака".
13.30 Крымінал. "Шчырае прызнанне".
14.00 Стары тэлевізар.
15.30 Серыял "Белыя ваўкі-2".
16.10 Серыял "Семнаццаць імгненняў вясны".
17.40 Крымінал.
18.25 Герой дня.
18.55 "Расійская імперыя".
20.05 "О, шчаслівы!".
21.50 Тушыце святло.
22.00 Серыял "Народжаны злодзеем".
23.20 Сёння апоўначы.
23.45 "Антрапалогія".
0.35 Серыял "За мяжой магчымага".

СТБ

6.00 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял.
6.30 "Яноты". Мультсерыял.
7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял. **7.30** "Пароль — "Вечнасць". Серыял.
8.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны". **8.45** Баявік "Каханне ў цяні дракона".
10.35 "Дыскаверы" на СТБ.
10.45 Музычная камедыя "Алі-Баба едзе ў горад".
12.25 "Няшчасны выпадак".
13.20 Кінаафіша.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.30 "Пляж". Серыял.
15.30 "Пахавальная каманда". Мультсерыял.
15.50 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял. **16.25** "Потым з'явіўся ты". Серыял.
16.55 "Дарма і Грэг". Серыял.
17.30 Навіны СТБ.
17.45 Музыка на СТБ.
18.00 "Грэсія". Серыял.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш". Серыял.
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Пароль — "Вечнасць". Серыял.
22.05 [illegible]
23.50 Навіны СНД.
0.05 Музычная камедыя "Алі-Баба едзе ў горад".

СЕРАДА, 28 ЛЮТАГА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.15 Навіны.
8.10 "Уварванне на Зямлю". Заключная серыя.
9.15 "Тайны свет Алекс Мак".
9.45 Мультыклуб.
10.10 25-ы кадр.
10.30 Існасць. Духоўная праграма.
11.15 "Усе мае дзеці". Серыял.
12.00 "Сям'я гіен". Дак. фільм цыкла "Сям'я жывёл".
13.15 Псіхалагічная драма М. Губенка "Падранкі".
14.50 Фільм братоў Люм'ер. 116—120-я серыі.
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Чорны пірат".
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **16.05** "5x5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.15 "І іншыя афіцыйныя асобы". **18.30** Зона Ікс.
18.45 Меладрама "Сомерсбі".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.05 "Уварванне на Зямлю". Заключная серыя.
22.50 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
23.25 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.40 Навіны. **8.15** "Паветраныя замкі". Серыял.
9.15 "Забойная сіла-2. Крэдыт даверу".
10.10 Серыял "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Покліч джунгляў.
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** Мультсерыял "Пакемон". **15.45** "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі". Серыял.
17.25 Серыял "Усе падарожжы каманды Кусто".
18.00 Чалавек і закон.
18.40 "Хто хоча стаць мільянерам?".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Футбол. Таварыскі матч. Зборная Грэцыі—зборная Расіі.
23.10 "Ціхі дом". Берлінскі кінафестываль.
23.55 Містычны трылер "Палтэргейст-3".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі. **8.15** Камедыя "Непадатлівыя".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Серыял "Цені знікаюць апоўдні".
18.00 Серыял "Каханне. ru".
19.30 Мясцовы час. Весткі—Масква.
19.50 Юбілейны канцэрт Беларускага дзяржаўнага ансамбля "Песняры".
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 Дзяжурная часць.
23.00 Дэтэктыў "Круг асуджаных".
0.50 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры
7.20 Пасля навін...
7.40 "Актрыса" Маст. фільм.
8.55 "Жонкі геніяў". С. А. Талстая.
9.25 Д. Шастаковіч. Канцэрт 1 для фартэпіяна з аркестрам.
9.50 "Канстанцін Сіманаў". Дак. фільм. Частка 2-я.
10.40 "Бланш". Серыял.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Героі Шыпкі". Маст. фільм. Частка 2-я.
12.40 Жывое дрэва рамёстваў.
12.50 "Мой свет" Мікалая Каляды.
13.30 Навіны культуры.
13.45 "Шэрлак Холмс і даліна страху". Мультфільм.
14.45 Разам з Фафалем.
15.00 Навіны.
15.10 Серыял "Маленькі бадзяга".
15.35 Тэлеэнцыклапедыя.
15.50 "Кансіліум".
16.15 Н. Метнер. Саната-успамін.
16.30 Усе суры Карана.
16.40 "Бланш". Серыял.
17.30 Навіны культуры.
17.40 "Малодшы навуковы супрацоўнік". Маст. фільм.
18.05 Хто мы? "Рэформы па-руску". **18.30** "Пра час і пра сябе". А. Чайкоўскі.
19.10 Вячэрняя казка.
19.15 "Жыў-быў сабака". Мультфільм.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Чорны квадрат". Дак. фільм.
20.50 Пасля навін...
21.10 Апокрыф. "Мае бацькі". Перадача 1-я.
21.35 "Гэтыя старыя любоўныя пісьмы". Дак. фільм. Частка 2-я.
22.35 [illegible] Мультфільм для дарослых.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.20 Крымінал.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.35 Мультфільм.
6.50 Тушыце святло.
7.50 Час быка.
7.55 "Расійская імперыя".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.20 "Каханне і тайны Сансет Біч".
[illegible]

СТБ

6.00 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял.
6.30 "Яноты". Мультсерыял.
7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял. **7.30** "Пароль — "Вечнасць". Серыял.
8.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
8.45 Прыгодніцкі фільм "Цень крумкача".
10.35 "Еўропа сёння".
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Рэтракамедыя "Асы".
13.20 Кінаафіша.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.30 "Пляж". Серыял.
15.30 "Пахавальная каманда". Мультсерыял.
15.50 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял.
16.25 "Потым з'явіўся ты".
16.55 "Дарма і Грэг". Серыял.
17.30 Навіны СТБ.
17.45 Музыка на СТБ.
18.00 "Грэсія". Серыял.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш". Серыял.
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Пароль — "Вечнасць". Серыял. **22.05** Дэтэктыўны трылер "Безразважныя".
23.55 Навіны СНД.
0.10 Рэтракамедыя "Асы".

ЧАЦВЕР, 1 САКАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30, 7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 22.55 Навіны.
8.05 "Неўтаймоўная Хільда". 1-я серыя. **9.15** "Тайны свет Алекс Мак".
9.45 "Востраў капітанаў". Мультфільм.
10.15 Дак. серыял "Гістарычныя расследаванні".
11.15 "Усе мае дзеці".
12.05 Вялікі сняданак.
12.35 Адкрыцці часу.
13.15 Псіхалагічная драма "Без сведкаў".
15.00 Навіны (з сурдаперакладам)
15.10 "Чорны пірат".
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **16.05** "5 x 5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.15 Паўторныя выбары ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.
19.05 Зона Ікс.
19.15 "Шчаслівы выпадак". Маст. фільм.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.05 "Неўтаймоўная Хільда". 1-я серыя.
23.10 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.15 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Хто хоча стаць мільянерам?"
10.10 Серыял "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.40 Гісторыя аднаго шэдэўра. **14.20** Праграма "100 працэнтаў".
14.45 ...Да шаснаццаці і старэй. **15.20** Мультсерыял "Пакемон". **15.45** "Ералаш".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "Усе падарожжы каманды Кусто".
17.55 "Працэс".
18.40 Прэм'ера. "Імперыя пад ударам: Бастард".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.00 Дэтэктыў "Забіць Шакала".
22.30 Міхаіл Гарбачоў. Палітычны раман.
23.30 Містычны трылер "Палтэргейст-3".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00, 22.00 Весткі.
8.15 Юбілейны канцэрт Беларускага дзяржаўнага ансамбля "Песняры".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Том і Джэры". Мультсерыял.
18.00 Серыял "Любоў. ru".
19.30 Мясцовы час. Весткі — Масква.
19.50 Фільм "Небяспечна для жыцця". З цыкла "Марш Турэцкага".
21.30 Прэм'ера. "Адчыніце, міліцыя!". Дак. серыял.
22.30 Мясцовы час.
22.40 Падрабязнасці.
22.50 Дзяжурная часць.
23.00 Камедыя "Імпатэнт".
0.30 Гарачая дзесятка.
1.25 Прагноз надвор'я.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін...
7.40 "Садоўнік". Маст. фільм.
9.15 "Кволая вечнасць".
10.05 Літургічная музыка ў Маскоўскім Крамлі.
10.40 "Зямля невядомая". Дак. фільм.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Мае каханне". Маст. фільм.
12.55 М. Мусаргскі. "Карцінкі з выставкі".
13.30 Навіны культуры.
13.45 Мультфільмы.
14.05 Неразгаданыя кур'ёзы майстра. Льюіс Кэрал.
15.00 Навіны.
15.15 "Маленькі бадзяга".
15.40 Тэлеэнцыклапедыя.
15.55 "И танки наши быстры..." Дак. серыял.
16.30 Ірына Савіна. Партрэт.
17.30 Навіны культуры.
17.40 Улада факта.
18.05 Магія кіно.
18.45 "Час музыкі".
18.35 Парыжскі часопіс.
19.00 Вячэрняя казка.
19.05 "Ох ужо, гэтыя дзеткі". Мультсерыял.
19.30 Навіны культуры.
19.50 "Піраміда". Дак. фільм.
20.50 Пасля навін...
21.10 Джазафрэнія.
21.40 "Садоўнік". Маст. фільм.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.20 Крымінал.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.35 Мультфільм.
6.50 Тушыце святло.
7.50 Час быка.
7.55 "Расійская імперыя".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.20 Серыял "Каханне і тайны Сансет Біч".
11.25 Фільм "Гараджане".
13.30 Падарожжы натураліста. **14.00** Стары тэлевізар.
15.30 Серыял "Белыя ваўкі-2". **16.10** "Семнаццаць імгненняў вясны".
17.40 Крымінал.
18.25 Герой дня.
18.55 Прэм'ера НТБ. "Расійская імперыя".
20.00 Незалежнае расследаванне.
21.50 Тушыце святло.
22.00 "Залатыя полк".
22.50 Час быка.
23.05 Сёння апоўначы.
23.30 "Антрапалогія".
0.20 "За мяжой немагчымага".

СТБ

6.00 "Дыназаўрыкі". Мультсерыял.
6.30 "Яноты". Мультсерыял.
7.00 "Сімпсаны". Мультсерыял. **7.30** "Пароль — "Вечнасць". Серыял.
8.30 Навіны. "СТБ — 24 гадзіны".
8.45 Дэтэктыўны трылер "Безразважныя".
10.35 "Экстрэмальныя гульні". **11.05** Трылер "Забівай і валодай".
13.20 Кінаафіша.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.30 "Пляж". Серыял.
15.30 "Пахавальная каманда". Мультсерыял.
16.25 "Потым паявіўся ты". Серыял.
16.55 "Дарма і Грэг". Серыял.
17.30 Навіны СТБ.
17.45 Музыка на СТБ.
18.00 "Грэсія". Серыял.
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш". Серыял.
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 Серыял "Зона цемры".
22.05 Баявік "Варожы намер". **0.05** Навіны СНД.
0.20 Трылер "Забівай і валодай".

ПЯТНІЦА, 2 САКАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь! **7.00,** 9.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.20 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь! **8.05** "Неўтаймоўная Хільда". 2-я серыя.
9.15 "Тайны свет Алекс Мак". **9.40** Прэм'ер-парад.
10.10 "Л.Д.М. і Блок. Больш чым каханне". 2-я серыя.
11.15 "Усе мае дзеці".
12.00 Тэлевізійны Дом кіно.
12.30 Арсенал.
13.15 Маст. фільм "Мой сябар Іван Лапшын".
15.00 Навіны (з сурдаперакладам). **15.10** "Чорны пірат". Мультсерыял.
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **16.05** "5x5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.15 Паўторныя выбары ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.
19.05 Зона Ікс.
19.15 Маст. фільм "Жалезныя гульні".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.30 Падзея.
21.45 Спорт-кур'ер.
22.05 "Неўтаймоўная Хільда". 2-я серыя.
22.55 Каралеўскае паляванне.
23.25 "СТБ — 24 гадзіны".

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 22.45 Навіны.
8.15 "Паветраныя замкі".
9.15 "Імперыя пад ударам: Бастард".
10.15 "Усе падарожжы каманды Кусто".
10.43 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.20 Краіна цудаў. "Тайна пірацкага клада".
15.55 "Паветраныя замкі".
17.25 "З лёгкай парай!".
18.00 Дак. дэтэктыў "Яна хацела быць Нікітой". Справа 1999 года. **18.30** "Ералаш".
18.40 Поле цудаў.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.55 Баявік "З усіх сіл".
23.00 Трылер "Вочы Лауры Марс".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.15 Фільм "Небяспечна для жыцця" з цыкла "Марш Турэцкага".
10.30 "Санта-Барбара".
16.30 "Том і Джэры".
16.40 "Цені знікаюць у поўдзень".
18.00 "Каханне. ru".
19.30 Весткі — Масква.
19.50 Да 70-годдзя М. Гарбачова. Прэм'ера дак. фільма "Гарбачоў. Пасля імперыі".
21.35 Фільм "Амерыканская дачка".
23.30 Фільм "Цёмныя алеі".
1.05 Дзяжурная часць.

КУЛЬТУРА

7.05 Навіны культуры.
7.20 Пасля навін.
7.40 "Вяселле". Маст. фільм.
8.45 Руская віла ў цэнтры Рыма.
9.25 Канцэрт лаўрэатаў III-га Міжнароднага конкурса імя Ф. Шапэна.
10.05 "Вясковае жыццё Уладзіміра і Таццяны". Дак. фільм.
11.30 Навіны культуры.
11.40 "Вусаты нянь". Маст. фільм. **13.00** А. С. Пушкін. "Граф Нулін".
13.30 Навіны клуьтуры.
13.45 Мультфільмы.
14.15 Разам з Фафалем.
14.30 Профілі.
15.00 Навіны.
15.10 "Маленькі бадзяга".
15.35 Тэлеэнцыклапедыя.
15.45 С. Рахманінаў. Рапсодыя на тэму Паганіні.
16.10 "И танки наши быстры..." Дак. серыял.
16.40 "Пакрывала П'ерэты". Тэлеверсія спектакля.
17.30 Навіны культуры.
17.40 Сярэбраны век. М. Гумілёў.
17.50 Штрыхі да партрэта мастака.
18.15 Кінапанарама.
18.55 Вячэрняя казка.
19.05 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
19.30 Пасля навін...
21.20 "Гісторыя Асі Клячынай, якая кахала ды не выйшла замуж". Маст. фільм.
23.00 Навіны культуры.

НТБ

5.00, 5.30, 5.45, 6.00, 6.30, 6.45, 7.00, 7.30 Сёння раніцай.
5.15, 7.15 Спорт, надвор'е.
5.20, 6.20 Крымінал.
5.35, 7.40 Карданны вал.
5.50, 7.20 У запас.
6.35 Мультфільм.
6.50 Тушыце святло.
7.50 Гадзіна быка.
7.55 "Расійская імперыя".
9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 18.00, 21.00 Сёння.
9.20 "Каханне і тайны Сансет Біч". **11.25** Камедыя "Усё наадварот".
13.30 Герой дня без гальштука. **14.00** Стары тэлевізар.
15.30 "Вуліца Сезам".
16.00 У запас.
16.10 "Семнаццаць імгненняў вясны".
17.40 Крымінал.
18.25 "Глас народа".
19.40 Прэм'ера НТБ. "Расійская імперыя".
21.50 Тушыце святло.
22.00 "Жаночы погляд".
22.40 Вострасюжэтны фільм "ВОЙ!".
0.30 "За мяжой магчымага".

СТБ

6.00 "Дыназаўрыкі".
6.30 "Яноты".
7.00 "Сімпсаны".
7.30 "Зона цемры".
8.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
8.45 Баявік "Варожы намер".
10.35 "Як жыццё?".
10.55 "Віртуальны свет".
11.05 Камедыя "Выведнік".
12.55 Спартыўны агляд.
13.20 Кінаафіша.
13.30 Навіны СТБ.
13.45 "Выпадковы сведка".
14.15 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
14.30 "Пляж".
15.30 "Пахавальная каманда". **15.50** "Дыназаўрыкі".
16.25 "Потым з'явіўся ты".
16.55 "Дарма і Грэг".
17.30 Навіны СТБ.
17.45 Музыка на СТБ.
18.00 "Грэсія".
19.00 "Выпадковы сведка".
19.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Віртуальны свет".
20.00 "Мэш".
20.30 Міжнародныя спартыўныя навіны на СТБ.
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Альфрэд Хічкок прадстаўляе".
21.35 "Ваенная тайна".
22.10 Трылер "Двайнік".
23.50 Навіны СНД.
0.05 Камедыя "Выведнік".

СУБОТА, 3 САКАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.30 Добрай раніцы, Беларусь!
7.00, 11.00, 13.00, 18.00, 23.25 Навіны.
7.10 Добрай раніцы, Беларусь!
8.05 "Неўтаймоўная Хільда". 3-я серыя.
9.10 Сутнасць.
9.35 "Тайны свет Алекс Мак".
10.00 Здароўе.
10.30 "Усё нармальна, мама!".
11.15 "Усе мае дзеці".
12.05 Каралеўскае паляванне. **12.30** Мультыклуб.
13.15 Маст. фільм "Па дадзеных крымінальнага вышуку". **14.30** Сталіца.
15.00 Навіны (з сурдаперакладам).
15.10 "Чорны пірат".
15.35 "Тайны свет Алекс Мак". **16.05** "5x5".
17.00 "Усе мае дзеці".
18.15 Паўторныя выбары ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.
19.05 З дакладных крыніц.
19.25 "Жулі Ляско".
21.00 Панарама.
21.50 Спорт-кур'ер.
22.05 "Тайныя спружыны палітыкі". Аўтарская праграма Ю. Азаронка.
22.30 "Неўтаймоўная Хільда". 3-я серыя.
23.35 СТБ — 24 гадзіны.
23.50 Вячэрні экспрэс.
0.15 Камедыя "Навабранцы на прагулцы".

ГРТ

7.00, 9.00, 14.00, 17.00 Навіны.
7.15 Праграма "100%".
7.40 Мультсеанс.
7.55 "Альф".
8.25 Іграй, гармонік любы!
9.10 Смак.
9.30 "Смехапанарама".
10.10 Фільм "Інспектар крымінальнага вышуку".
11.50 Здароўе.
12.35 "Рускі экстрым".
13.00 Сёмае пачуццё.
13.45 Гісторыя аднаго шэдэўра.
14.10 "Кітайскі гарадавы".
15.05 "Качыныя гісторыі".
15.30 Спецрэпартажы. Выбранае. **16.15** У свеце жывёл.
17.15 "Каб помнілі..." Алег Даль.
18.10 Дэтэктыў "Матылёк у шэрых танах". **20.00** Час.
20.40 Камедыя "Фараоны і Роберсаны".
22.30 Фільм "Кітайскі сіндром".

РАСІЯ

5.20 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формула-1".
6.30 Дыялогі аб рыбалцы.
7.00 Музычная казка "Чорны прынц Аджуба". 1-я серыя.
8.10 Залаты ключ.
8.30 "Тэлепузікі".
9.56 Прома.
9.00 Добрай раніцы, краіна.
9.45 "Сто да аднаго".
10.35 Сам сабе рэжысёр.
11.05 "Каламбур".
11.35 Пошта РТР.
12.00 "Камісар Рэкс".
13.00 Весткі.
13.20 Камедыя "Раз на раз не прыходзіцца".
14.45 "Том і Джэры".
15.00 "Міжнародная панарама". **16.00** "Прэс-клуб".
17.00 Мая сям'я.
18.00 Прыгодніцкі фільм "Згублены свет. Цана перамогі".
19.00 "Весткі" ў суботу.
19.50 "Гарадок".
20.30 Камедыя "ДМБ".
22.15 Вострасюжэтны фільм "Акулы-II".
0.00 Фільм "Споведзь стрыптызёркі".

КУЛЬТУРА

9.05 "Бусляня".
9.30 Мой цырк.
9.55 "Вясёлка". Маст. фільм.
11.25 Сенсацыя. Сенсацыя? Сенсацыя... **11.50** Падарожжы музыканта.
12.10 Архітэктурная галерэя.
12.25 Залаты п'едэстал.
12.50 Мультфільмы.
13.30 Навіны культуры.
13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя.
14.10 М. Равель. "Вальс".
14.20, 15.55 "Тэўе-малочнік". Тэлеспектакль.
17.30 Сферы.
18.10 Л. Бетховен. Канцэрт 1 для фертэпіяна з аркестрам.
18.45 Вячэрняя казка.
18.55 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
19.20 Астравы.
20.15 У вашым доме. Таццяна Шмыга.
21.00 Навіны культуры.
21.20 Асабістыя ўспаміны аб вялікім жыцці.
21.25 Блеф-клуб.
22.05 Мультфільм.
22.20 "Божа, спапялі Танбрыдж Уэлс!". Маст. фільм. 1-я серыя.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00 Сёння.
7.15 "Закон джунгляў".
7.45 "Расійская імперыя".
9.20 Крымінал.
9.50 "Жаночы погляд".
10.25 "Палундра".
11.25 Фільм "Жанчыны".
13.35 "У нашу гавань заходзілі караблі".
14.40 "Сведка стагоддзя".
15.35 "Цікавае кіно".
16.15 "Я і мой сабака".
16.55 "Новыя прыгоды Нікіты".
18.45 "Адзін дзень".
19.15 "О, шчасліўчык!".
20.05 "Расійская імперыя". Фільм Л. Парфёнава.
21.20 "Усяго".
21.50 Вострасюжэтны фільм "Пяты элемент".
0.15 "За мяжой магчымага".

СТБ

7.00 Музканал.
7.30 "Дыназаўрыкі".
8.00 "Сімпсаны".
8.30 "Свет спорту вачамі "Жылет".
9.00 Трылер "Двайнік".
10.55 "Анатомія катастрофы: без папярэджання". Частка 5-я.
11.30 "Кахаць па-каралеўску". Дак. фільм.
12.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
12.45 "Альфрэд Хічкок прадстаўляе".
13.15 Камедыя "Адзінокім прадастаўляецца інтэрнат".
15.00 "Анатомія зла".
15.20 "Пахавальная каманда".
15.40 "Дыназаўрыкі".
16.15 "Як жыццё?".
16.45 "Няшчасны выпадак".
17.15 Прыгодніцкі фільм "Вызваліце Вілі 2: хатнія прыгоды". **19.30** Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
19.45 "Гадзіна пік".
20.00 "Сімпсаны".
20.30 Трылер "Грамадскі доступ".
22.25 Музыка на СТБ.
22.40 Футбол. Англійская прэм'ер-ліга.
0.50 Начны музканал.

НЯДЗЕЛЯ, 4 САКАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00 Дак. фільм "А я жыву ўсё там жа... Аб каханні".
7.25 "Жулі Ляско".
9.00, 15.00 Навіны.
9.10 "Новыя прыгоды гномаў". 3-я серыя.
9.35 "Кувалда".
10.05 "Усё нармальна, мама!". **10.30** "Адысея каманды Кухто".
11.05 "Вялікае снеданне".
11.30 Арсенал.
12.00 "Бясконцая гісторыя". Маст. фільм.
13.30 Дак. серыял "Вялікія жанчыны стагоддзя".
13.50 "На грэбені хвалі".
14.35 25-ы кадр.
15.15 "Сустрэча ў Траецкім" з А. Дамарацкім.
15.40 Крымінальнае дасье.
16.10 Баявік "Крымінальны квартэт".
18.00 Паўторныя выбары ў Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.
18.50 Планета "АРТ".
19.20 Тэленавігатар.
19.40 Тэлебарометр.
20.00 Рэзананс.
20.50 Спорт-кур'ер.
21.05 Урачыстыя мерапрыемствы, прысвечаныя Дню міліцыі.
23.18 Тэлевізійны Дом кіно.

ГРТ

6.45 Слова пастыра.
7.00, 9.00, 14.00, 17.00 Навіны. **7.10** Служу Расіі!
7.40 "Аладзін".
8.05 Ранішняя зорка.
9.10 "Бесталковыя нататкі".
9.30 Пакуль усе дома.
10.10 Фільм "Другая ісціна".
11.55 Ранішняя пошта.
12.25 Клуб падарожнікаў.
13.05 "Эх, Сямёнаўна!".
13.45 Скарбы Крамля.
14.10 "Кітайскі гарадавы".
15.05 "Чып і Дэйл".
15.35 Разумніцы і разумнікі.
16.00 Жывая прырода.
17.20 "Два байцы". Спецрэпартаж.
17.40 Камедыя "Кухарка".
19.05 Прыгодніцкі фільм "Апошні герой баевіка".
21.30 Часы.
22.45 "На футболе".
23.25 Фільм "Сарамлівыя людзі".

РАСІЯ

4.50 Чэмпіянат свету па аўтагонках у класе "Формлуа-1".
7.00 "Чорны прынц Аджуба". 2-я серыя.
8.00 Рускае лата.
8.40 "ТБ Бінга шоу".
9.35 Добрай раніцы, краіна.
10.05 "Аншлаг" і К.
11.00 "Гарадок. З ранняга".
11.30 Федэрацыя.
12.10 Парламенцкая гадзіна.
13.00 Весткі.
13.20 Дыялогі аб жывёлах.
14.20 Вакол свету.
15.25 "Два раялі".
16.20 Сам сабе рэжысёр.
17.00 "Люстэрка".
18.20 Прыгодніцкі фільм "Бухта французскага пірата".
20.15 Камедыя "За цудоўных дам!". **21.45** Меладрама "Польская прыгажуня".
23.45 Цырымонія ўручэння "Нацыянальны Інтэп Інтэрнэт прэміі".

КУЛЬТУРА

9.05 "ДТА".
9.30 Мультфільм.
10.30 Экспедыцыя "Чыж".
11.00 Фільмы аб жывёлах.
11.55 Бабуліны рэцэпты.
12.05 Графаман.
12.35 "Наўздагад".
13.00 Стагоддзе рускага музея. **13.30** Навіны культуры.
13.45 Тэатральны летапіс XX стагоддзя.
14.10 "Блудны сын". Маст. фільм. **15.35** Тым часам.
16.05 "Марцін Скарсезе здымае".
17.00 Смеханастальгія.
17.25 У свеце танца.
18.20 "Скакуха". Маст. фільм. **19.50** Вячэрняя казка.
20.00 "Ох, ужо гэтыя дзеткі".
20.20 XX стагоддзе. Выбранае.
21.00 Навіны культуры.
21.20 Асабістыя ўспаміны аб вялікім жыцці.
21.25 "Хто там...".
21.50 "Гісторыя аднаго злачынства". Мультфільм для дарослых.
22.15 "Божа, спепялі Танбрыдж Уэлс!". 2-я серыя.

НТБ

7.00, 9.00, 11.00, 15.00 Сёння.
7.15 "Закон джунгляў".
7.45 "Расійская імперыя".
9.15 Казка "Снягурка".
11.25 "Дэпрэсія".
11.45 Камедыя "Віва, Марыя!".
14.00 "Трэці тайм".
15.25 Без рэцэпта.
15.55 Падарожжы натураліста.
16.25 Вялікія бацькі.
16.55 "Новыя прыгоды Нікіты".
18.00 Вынікі.
19.45 Лялькі.
20.00 "Вуліцы разбітых ліхтароў".
21.15 Дэтэктыў "Акно ў спальні".
23.25 "Футбольны клуб".
0.05 "За мяжой магчымага".

СТБ

7.00 Музканал.
7.30 "Дыназаўрыкі".
8.00 "Сімпсаны".
8.30 Спартыўны агляд.
8.50 "Манітор".
9.10 Прыгодніцкі фільм "Вызваліце Вілі 2: Хатнія прыгоды".
11.05 "Анатомія катастрофы: без папярэджання". Частка 6-я.
11.30 "Вечнае захапленне: эвалюцыя сексапіла". Дак. фільм.
12.30 Навіны "СТБ — 24 гадзіны".
12.45 "Ваенная тайна".
13.15 Баявік "Ход у адказ".
15.00 "Кірава-17".
15.20 "Пахавальная каманда".
15.40 "Дыназаўрыкі".
16.15 "Еўропа сёння".
16.45 "Клуб "Белы папугай".
17.15 Трылер "Расплата".
19.30 Навіны "СТБ — 168 гадзін".
20.00 "Сімпсаны".
20.30 Фантастычны фільм "Лічэнне на секунды".
22.45 Футбольны кур'ер.
23.05 Псіхалагічная драма "Пола X".
1.45 Начны музканал.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Рэгістрацыйны нумар 370.
ДЗЯРЖАЎНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА "ДОМ ПРЭСЫ". 22 00 13, МІНСК, вул. Б.ХМЯЛЬНІЦКАГА, 10-а

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка галоўнага рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; аддзелаў: школ - 36-43-62, праблем выхавання - 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі - 36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў - 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем - 36-44-25; культуры - 36-41-55.

Аўтары дасылаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Ала ШАЎЦОВА.

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №1092
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Падпісана да друку 21.2.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.